

**ASUNNOTTOMIEN PARISSA TYÖSKENTELEVIEN
NÄKEMYKSIÄ ASUNNOTTOMIEN
ASUTTAMISONGELMISTA**

PÄIVI KOSKI

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden
yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KOSKI, PÄIVI: Asunnottomien parissa työskentelevien näkemyksiä asunnottomien asuttamisongelmista.

Pro gradu –tutkielma: 74 sivua (1 liitesivu).

Sosiaalityö

Ohjaaja: Kyösti Raunio

Tammikuu 2013

Tutkielma tarkastelee asunnottomien asuttamisongelmia asunnottomien parissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkökulmasta. Asunnottomuus on monitahoinen yhteiskunnallinen ilmiö, jonka poistamiseksi on valtiovallan toimesta laadittu jo vuosikymmenien ajan erilaisia asunnottomuuden poistamis- ja vähentämishjelmia. Asunnottomuuden poistamiseksi ja asuttamisongelmien ratkaisemiseksi ei kuitenkaan ole yhtä ainoaa ratkaisua.

Teoreettisesti tutkielma kytkeytyy yhteiskuntatieteelliseen sosiaalityön tutkimukseen ja asunnottomuustutkimukseen. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimii todellisuuden rakentumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa edustava sosiaalinen konstruktionismi. Tutkielman aineisto kerättiin haastattelemalla kahdeksaa asunnottomien parissa työskentelevää sosiaali- ja terveysalan ammattilaista. Puolistrukturoidut teemahaastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina lukuun ottamatta ensimmäistä parihaastattelua.

Aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Työntekijöiden kerrontaa tarkasteltiin erilaisten teemojen kautta. Siten työntekijät määrittivät käsityksiään asunnottomista, asuttamisen yksilölähtöisistä ja rakenteellisista esteistä sekä asunnottomille sopivista asumismuodoista. Tutkielman johtopäätöksissä luodaan kokonaiskuva asunnottomien asuttamisongelmista.

Haastateltujen asunnottomien parissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkemyksissä elämänhistoria on merkityksellinen tekijä asunnottomaksi päätymisessä. Heikot elämän lähtökohdat aktivoituvat elämänkaaren aikana muun muassa puutteellisina sosiaalisina taitoina, taloushallinnan osaamattomuutena ja terveysongelmina. Nämä osaltaan aiheuttavat asunnottomuutta ja siten toisinaan voidaan puhua asunnottomuuden periytymisestä. Köyhyys, taloudelliset vaikeudet, vuokravelat, häiritsevä käyttäytyminen, hädät ja kohtuuhintaisten asuntojen puute ovat myös merkittäviä asunnottomuutta aiheuttavia ja ylläpitäviä tekijöitä.

Lisäksi asunnottomille sopivien asumisratkaisujen löytymiseen vaikuttavat myös yhteiskunnassa yleisesti vallitsevat asenteet ja kulloinkin vallalla olevat käsitykset vaikeimmissa elämäntilanteissa olevien ihmisten auttamisesta. Esimerkiksi asunnottomien asuttaminen hyvillä asuinalueille kaatuu helposti alueen asukkaiden vastustukseen. Myös osaketaloissa sijaitseviin yksittäisiin tukiasuntoihin asuttaminen ja päihteidenkäytön sallivien asumispalveluyksiköiden sijoittaminen tavallista elämää viettävien ihmisten keskuuteen aiheuttaa helposti naapuruston vastarintaa.

Avainsanat: Asunnottomuus, asunnottomien asumisongelmat, asunnottomien asumispalvelut, asunnottomuustutkimus

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

KOSKI, PÄIVI: The views on housing problems of people working with the homeless.

Master's thesis: 74 pages (1 appendix page).

Social Work

Supervisor: Kyösti Raunio

January 2013

This thesis examines the problems involved in housing the homeless from the viewpoint of social and health service professionals working with homeless people. Homelessness is a complex social phenomenon, and for decades state authorities have prepared different programs for its removal and reduction. However, there is no single solution for the elimination of homelessness and the solution of housing problems.

In theoretical terms, this thesis is connected with social science research on social work and homelessness. The theoretical frame of reference for the thesis is social constructionism, represented by the construction of reality in social interaction. The data for the study was collected by interviewing eight social and health care professionals working with homeless people. Semi-structured thematic interviews were conducted as individual interviews with the exception of the first pair interview.

The data analysis was conducted using data-driven content analysis. The narratives of workers were examined through distinct themes. Thus, the workers defined their conceptions of the homeless, the individual and structural barriers to settlement, and the types of housing suitable for the homeless. The study concludes with an overall picture of problems met in housing the homeless.

In the views of the interviewed social and health care professionals working with homeless people, life history is a major factor in becoming homeless. Weak starting points in life are activated during the lifespan, among other things as inadequate social skills, inability to manage finances, and health problems. These contribute to homelessness, so one can sometimes speak of the inheritability of homelessness. Poverty, economic hardship, rent arrears, disruptive behaviour, forced evictions, and a lack of affordable housing, are also major factors in causing and maintaining homelessness.

Also, the difficulty of finding suitable housing solutions for the homeless is aggravated by generally prevailing attitudes in society and by currently prevalent beliefs about helping people in difficult life situations. For example, settling homeless people in good residential areas is easily prevented by opposition from local residents. Settlement in individual sheltered homes in owner-occupied blocks of flats, or the placement of accommodation service units that permit substance abuse among people leading ordinary lives, can also easily cause neighbourhood resistance.

Keywords: Homelessness, homeless housing problems, housing services for the homeless, homelessness research

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	1
2.	ASUNNOTTOMUUS KÄSITTEENÄ	3
3.	ASUNNOTTOMUUDEN SYYT	9
3.1	MIELENTERVEYS- JA PÄIHDEONGELMAT	9
3.2	OMAN TILAN JA VÄLITTÄVIEN IHMISSUHTEIDEN PUUTTUMINEN	11
3.3	ASUNNOTTOMUUTTA YLLÄPITÄVÄT VIRANOMAISKÄYTÄNNÖT	12
3.4	ASUNNOTTOMUUTTA YLLÄPITÄVÄT DISKURSSIT	15
3.5	YHTEISKUNNAN ASUNTO- JA TALOUSPOLITIikka	17
4.	ASUNNOTTOMUUTEEN PUUTTUMINEN	19
4.1	ASUNTO ENSIN JA NIMI OVESSA	19
4.2	YHTEISKUNNALLISTEN OHJELMIEN KRITIIKKIÄ	22
4.2	IHMISARVOINEN ASUNTO KUULUU KAIKILLE	25
4.3	ASUMISEN TUKIPALVELU ELI TUPA-MALLI	27
4.4	NIMBY –ILMIÖ KAATOI ASUNTOLAHANKKEEN	28
4.5	ASUNNOTTOMIEN PALVELUJA EUROOPASSA	29
5.	TUTKIMUKSEN KULKU	33
5.1	SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	33
5.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET	36
5.3	TEEMAHAASTATTELUT	36
5.4	AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI	38
6.	ASUNNOTTOMIEN MONET ONGELMAT	41
6.1	HEIKOT ELÄMÄN LÄHTÖKOHDAT	41
6.2	PUUTTEELLISET SOSIAALISET TAIDOT	42
6.3	TERVEYSONGELMAT	44
6.4	TALOUDENHALLINNAN OSAAMATTOMUUTTA	45
6.5	HOLTITON ELÄMÄNTYYLI	47
6.6	HALU PÄRJÄTÄ ITSE	49
7.	ASUNNOTTOMIEN ASUTTAMISEN YKSILÖLÄHTÖISET ESTEET	51
7.1	VUOKRAVELAT, HÄÄDÖT JA HÄIRITSEVÄ KÄYTTÄYTYMINEN	51
7.2	TARJOTTAVAAN TUKEEN JA APUUN SUHTAUTUMINEN	52
8.	ASUNNOTTOMIEN ASUTTAMISEN RAKENTEELLISET ESTEET	54
8.1	KOHTUUHINTAISTEN ASUNTOJEN PUUTE JA KÖYHYYS	54
8.2	YMMÄRTÄMÄTTÖMYYS JA PELKO YHTEISKUNNAN MENOJEN KASVAMISESTA	55
8.3	EI OIKEUTTA ASUNTOON JA SUVAITSEMATTOMUUS	56
8.4	SOSIAALITYÖN KEINOT ASUNNOTTOMIEN ASUTTAMISEKSI	57
9.	ASUNNOTTOMILLE SOPIVIA ASUMISMUOTOJA	59
9.1	TUKIASUMINEN	59
9.2	ASUNTO HYVÄLTÄ ASUINALUEELTA	60
9.3	PÄIHTEIDEN KÄYTÖN SALLIVIA ASUMISRATKAISUJA	61
10.	JOHTOPÄÄTÖKSET	63
	LÄHTEET	67
	LIITE: HAASTATTELUN TEEMAT	74

1. JOHDANTO

Suurin osa asunnottomista tarvitsee jonkinlaista tukea ja apua asunnon hankkimiseksi ja asumiskustannusten maksamiseksi. Siten suomalaisessa asuntopolitiikassa on jo vuosikymmenien ajan tunnustettu se tosiasia, ettei läheskään kaikkien asunnottomien asuttaminen onnistu ilman erityistoimenpiteitä. (Lehtonen & Salonen 2008, 3.) Vuonna 1984 säädetyin, edelleen voimassa olevan sosiaalihuoltolain mukaan kuntien viranomaisten onkin huolehdittava asumispalveluiden eli palvelu- tai tukiasunnon järjestämisestä erityisestä syystä apua ja tukea asumisensa järjestämiseksi tarvitseville (Sosiaalihuoltolaki 1984, 17§, 22§, 23§; Hassi-Nuorluoto 2000, 154).

Asunto- ja sosiaalihuollon keskeisiä teemoja olivat jo 1970-luvulla asunnottomuuden ja puutteellisen asumisen eli heikkotasaisen asumisen erilaiset poistamissuunnitelmat (Jokinen & Juhila 1991, 4; Karjalainen 2010, 142). Myös pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen asuntopoliittisessa ohjelmassa laadittiin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma vuosiksi 2008–2011. Ohjelman tavoitteena oli pitkäaikaisasunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2011 mennessä ja erilaisten toimenpiteiden tehostaminen asunnottomuuden ehkäisemiseksi. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011.)

Ohjelman toimenpiteet oli tarkoitettu erityisesti tukea ja palveluja tarvitseville pitkäaikaisasunnottomille. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen kuitenkin edellyttää kaikkia asunnottomia koskevia toimenpiteitä. Siten pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen asuntopolitiikan tavoitteena on poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä, vähentää asunnottomuuden riskiä lisäämällä sosiaalisen vuokra-asuntokannan käyttöä ja lisätä asunnottomuutta ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä muun muassa vakinaistamalla kuntien asumisneuvonta. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012–2015.)

Asunnottomuus ei siis ole uusi yhteiskunnallinen ilmiö, vaan sitä on aina ollut ja tulee todennäköisesti aina olemaan (Lehtonen & Salonen 2008, 19). Asunnottomuusilmiön tarkastelemiseksi ja toimenpiteisiin ryhtymiseksi Suomessa onkin 1980-luvulta alkaen kerätty kuntakyselyin tietoa asunnottomuudesta asunto- ja sosiaalitoimien viranomaisilta. Asunnottomuutta ei kuitenkaan voi määrittellä yksiselitteisesti ja siten viranomaisten

ilmoittamat luvutkin ovat arviointeja. (AHKERAT 2008, 4; Karjalainen 2010, 146; ARA 2011, 3.) Täten Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n mukaan Suomessa oli marraskuussa 2010 asunnottomana 7877 yhden hengen taloutta ja 349 perhettä. (ARA 2011, 3.) Lisäksi miehet ovat naisia yleisemmin asunnottomia ja asunnottomista kuudesosa on naisia (Nuorvala & Huhtanen & Ahtola & Metso 2008, 661; ARA 2011, 3).

Tässä sosiaaliseen konstruktionismiin tukeutuvassa tutkielmassani tarkastelen asunnottomien parissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkökulmasta asunnottomien asuttamisessa esiintyviä ongelmia. Oman kiinnostukseni lisäksi asunnottomuusilmiön tarkasteleminen on yhteiskuntatieteisiin kuuluvan sosiaalityön tutkimuksen ja ammatillisuuden vuoksi tärkeää.

Asunnottomuus johtuu monenlaisista sosiaalisista ja taloudellisista ongelmista. Lisäksi asunnottomuus tarkoittaa eri maissa eri asioita. Eurooppalainen asunnottomuusjärjestöjen liitto FEANTSA on laatinut maidenvälisten luokittelujen ja vertailujen helpottamiseksi mallin, jonka avulla voidaan vertailla eri maiden asunnottomien olosuhteita. Tarkastelen tätä mallia luvussa kaksi samoin kuin sitä, mitä asunnottomuudella ja kodittomuudella tarkoitetaan. Luvussa kolme tarkastelen asunnottomuusilmiötä muun muassa Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1991) sekä Riitta Granfeltin (1998) tutkimuksiin tukeutuen. Jokisen ja Juhilan asunnottomuuden pysyvyyttä ja kiertoa kuvaava käsite ”pohjimmaiset asuntomarkkinat” on yli kaksikymmentä vuotta vanha mutta se kuvaa osuvasti edelleenkin sitä todellisuutta, jossa keräämäni haastatteluaineiston perusteella osa asunnottomista myös nykyään. Lisäksi luon katsauksen siihen, miten yksityisen vastuun ja eriarvoistamisen diskurssin avulla arvotetaan vaikeimmissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä.

Luvussa neljä tarkastelen asunnottomille suunnattuja palveluita ja tukitoimia sekä kerron Asunto ensin –periaatteeseen tukeutuvasta Nimi ovesa –hankkeesta. Luvussa viisi esittelen aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin tukeutuvat tutkimusmenetelmäni. Luvussa kuusi tarkastelen asunnottomien ongelmia. Luvussa seitsemän ja kahdeksan tarkastelen asunnottomien asuttamisongelmaa yksilölähtöisten ja rakenteellisten tekijöiden näkökulmasta sekä luvussa yhdeksän asunnottomille sopivia asumisratkaisuja. Viimeisessä luvussa kymmenen esittelen tutkielmani johtopäätökset.

2. ASUNNOTTOMUUS KÄSITTEENÄ

Suomessa pientä väestönosaa koskettava asunnottomuus on marginaalisuudestaan huolimatta näkyvä yhteiskuntapoliittinen ongelma, joka on viime vuosikymmeninä herättänyt valtakunnallisten päättäjienkin kiinnostuksen (Hassi-Nuorluoto 2000, 154; Karjalainen 2010, 138; Kettunen 2010, 387–391). Asunnottomuuteen ei kuitenkaan ole yhtä syytä ja siten asunnottomuuden käsitteellistäminenkin on vaikeaa, jopa mahdotonta. Joka tapauksessa asunnottomaksi määrittelemisen leimaa ihmisen yhteiskunnan normaalitoimintojen ulkopuolella eläväksi. (Karjalainen 2010, 140.)

Myös Laura Hassi-Nuorluodon (2000, 20) mukaan asunnoton ei viittaa mihinkään selväpiirteiseen ominaisuuteen, vaikka sosiaalitoimen asumispalveluita varten onkin oltava piirteiltään erottuva kohderyhmä. Hänen mukaansa ei siis ole olemassa homogeenistä, samalla lailla käyttäytyvien asunnottomien ryhmää eivätkä kaikki asunnottomat ole kasautuvasti ja näkyvästi huono-osaisia päihde- ja mielenterveysongelmaisia, kouluttamattomia, työttömiä tai vankilasta vapautuneita entisiä vankeja. (Hassi-Nuorluoto 2000, 20; myös Julkunen 2006, 230.)

Aila Jokinen ja Kirsi Juhila (1991, 8–11) tarkoittavatkin pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla omistusasuntomarkkinoiden ja hyvätasoisten yksityisten tai kunnallisten vuokra-asuntomarkkinoiden ulkopuolelle ajautuneille tai siellä aina olleille muodostuneita asuntomarkkinoita. Sirkka-Liisa Kärkkäisen (1998, 5) mukaan käsitteet asunnottomuus ja kodittomuus ymmärretäänkin eri tavoin eri maissa. Suomessa toisen maailmansodan jälkeen asunnottomia kuvailtiin heidän ominaispiirteidensä mukaan ja puhuttiin irtolaisista, työnvieroksujista ja alkoholisteista. Toisinaan puhuttiin myös kodittomista, joihin viittaavat myös 1950-luvulla perustettujen, edelleen toiminnassa olevien järjestöjen nimet Kodittomien Tuki ja Kovaosaisten Ystävät ry. (Mt., 6, 10.)

Riitta Granfeltin (1998, 174–175) mukaan kodittomuus on yhteiskuntapoliittinen, ihmissuhteiden ja psyykkisten kokemusten muodostama subjektiivinen kokemus, jota ulkopuolinen ei voi määritellä. Raija Julkusen (2006, 230) mukaan kodittoman elämä on kovaa ja ihmisarvoa alentavaa eikä hän pidä siitä, että kodittomia pidetään itse kodittomuutensa aiheuttaneina, sosiaalitutkiriippuvaisina juoppoina.

Pohjoismaisissa asunnottomuutta tarkastelevissa tutkimuksissa käytetään asunnottomuudesta käsitteitä ”hemlöshet”, ”bostadslöshet” tai ”utelligare”. Tyypillistä asunnottomuutta ei ole olemassakaan ja käsitteiden avulla kuvataan vain niitä olosuhteita ja tilanteita, joissa asunnon elää. Siten asunnottomuudella tarkoitetaan yömajoissa, asuntoloissa, leirintäalueilla, matkustajakodeissa, sukulaisten tai kavereiden luona sekä asumiskelvottomissa hökkeleissä, mökeissä ja metsissä asustelevia ihmisiä. (Granfelt 1998, 47; Socialstyrelsen 2008, 14). Pitkään asunnottomana olleet ihmiset tarkoittavat asunnottomuudella nukkumista yöpymiseen tarkoitetuissa makuusaleissa, asuntoloissa ja ulkona (Busch-Geertsema 2005, 212). Näin ollen asunnon määrittelee asunnottomuuden useammin absoluuttiseksi kuin määritelmien ja tilastojen mukaiseksi suhteelliseksi asunnottomuudeksi (Suonio & Kuikka 2012, 236, 241).

Päivi Juurinen ja Krista Virtanen-Olejniczak (2008, 142) puolestaan kutsuvat asunnottomien muodostamaa marginaaliryhmää ”kovaksi ytimeksi”. Nämä päihdeongelmaiset ja köyhät ihmiset viettävät yönsä porraskäytävissä, roskalaatikoissa, purkutaloissa ja ulkona. Ruokansa he hankkivat roskalaatikoista, varastamalla tai kerjäämällä. Tähän niin sanottuun kovaan ytimeen luokiteltujen asunnottomien asuttamisella kaikki ongelmat eivät tietenkään ratkea mutta käsitteen avulla halutaan muistuttaa siitä, miten koventunut asunto- ja talouspolitiikka vaikuttaa heikompiosaisien elämään. (Mt.)

Myös Jason Wasserman ja Jeffrey Clair (2011, 77) tarkastelevat sitä, miten yhteiskunnan poliittiset ja taloudelliset päätökset vaikuttavat asunnottomien elämään. Heidän mukaansa kadulla asustelevien ihmisten ajatellaan ulkoisten olemustensa perusteella kuuluvan kaikkein syrjäytyneimpään ihmisryhmään mielenterveys- ja muine sairauksineen. Mutta näin ei asia aina ole ja asunnottomuusilmiöön perehtyneet ihmiset tietävätkin, että asunnottomuutta ei voi määrittellä pelkästään ulkoisen olemuksen perusteella. (Mt.)

Yksinäisiä asunnottomia ei Suomessa ajateltu olevankaan ennen kovien pakkasten aiheuttamia kuolemia vuosina 1966 ja 1967. Ainakaan heidän olemassaolostaan ja ongelmistaan ei käyty julkista keskustelua. Tapahtumien myötä perustetun Marraskuun liikkeen tarkoituksena oli puolustaa asunnottomien sosiaalisia oikeuksia. Roskalaatikoissa yöpyneiden miesten kuolemien myötä asunnottomuusongelma tunnistettiin ja se määriteltiin asunnottomien alkoholistien kysymykseksi. (Karjalainen 2010, 141.) 1970-

luvun loppupuolelta lähtien käsite asunnottomuus yleistyi suomalaisten arki- ja virkakieleen tarkoittamaan asuntoa vailla olevaa ihmistä. Tämän hallinnolliseen kielenkäyttöön vakiintuneen sanan avulla haluttiin myös päästä eroon psyko-sosiaalisten taustojen vaikutuksesta asunnottomuuteen. (Kärkkäinen 1998, 6–8.)

Yleisen asuntopoliitiikan keinoin asunnottomuus kuitenkin väheni hitaasti ja asunnottomuus muutti muotoaan. Yömajojen, asuntoloiden ja ulkona asumisen sijasta asunnottomat oleskelivat tuttavien ja sukulaisten luona. Yhdistyneet Kansakunnat julkisti vuoden 1987 asunnottomien vuodeksi ja sen seurauksena laadittiin asunto-olojen kehittämissuunnitelma ja käynnistettiin valtakunnallinen asunnottomuutta koskeva tiedonkeruu. Siten normaalin asuntopoliitiikan lisäksi luotiin myös erityisryhmiä, kuten asunnottomia, koskevaa asuntopoliitiikkaa. Hyvin alkanut kehitystyö lähes pysähtyi 1990-luvun lama seurauksena, kunnes asunnottomuuteen kiinnitettiin uudelleen huomiota 2000-luvulla. (Karjalainen 2010, 143.)

Usein asunnottomuudesta puhuttaessa viitataan asuntojen puutteeseen tai palveluihin. Mutta, kuten jo aiemmassa kappaleessa kovasta ytimestä kerrottaessa todettiin, pelkän asuntolapaikan tai asunnon järjestäminen ei ratkaise asunnottomien ongelmia, vaan myös erilaisiin asumis- ja palvelutarpeisiin vastaaminen on tärkeää. (Kaakinen & Nieminen & Pitkänen 2006, 63; Sunikka, Seppälä & Granfelt 2007, 7.) Varsinkin pitkäaikaisasunnottomien asuttamisen onnistumiseksi on tärkeää huolehtia yksilöllisistä tarpeista lähtöisin olevien taloudellisten ja sosiaalisten tukien ja palveluiden järjestämisestä asuttamisprosessin alussa ja myös asuttamisen jälkeen (Busch-Geertsema 2005, 221).

Tuki- ja palveluasuntojen rakentaminen onkin useiden asunnottomien parissa käytännön työtä tekevien näkemysten mukaan tärkeä keino asunnottomuuden vähentämiseksi. Lisäksi tukipalveluita tuottavien tahojen kokemukset osoittavat, että osa vaikeasti asutettavista kykenee asumaan itsenäisesti yksilöllisesti räätälöidyn ja ongelmatilanteisiin kohdentuvan tukipalvelun turvin. Siten asunnon järjestäminen tarvittavine tukipalveluineen säästää yhteiskunnan menoja verrattuna esimerkiksi asunnottomuuden pitkittymisen aiheuttamiin laitoshoitokustannuksiin. (Busch-Geertsema 2005, 220; Kaakinen ym. 2006, 63, 71; Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 121–122.)

Asunnottomuus on siis yhteiskunnallinen ilmiö, johon vaikuttaa kohtuuhintaisten asuntojen puutteen lisäksi työmarkkinoiden ja perhe-elämän muutokset, köyhyys, taloudellinen eriarvoisuus ja muuttoliike: ihmiset lähtevät maakunnista kaupunkeihin, vaikka heillä ei olisi tietoaakaan asunnosta tai työpaikasta. Mutta myös asunnon ja työpaikan löytäneet voivat menettää asuntonsa ja tällöin syntyy uutta asunnottomuutta. (Kaakinen ym. 2006, 73, 76.) Suomessa asunnottomuus onkin erityisesti pääkaupunkiseudun ja isojen kaupunkien ongelma (ARA 2011, 6–8).

Marko Kettusen (2010, 381) mukaan asunnottomuuden määrittelyn ongelmat vähentävät mittaamisen ja tilastoinnin tarkkuutta. Lisäksi kuntien työntekijät saattavat tahallaan vääristellä kunnassa olevien asunnottomien määrää antaakseen kunnasta paremman vaikutelman. Toisaalta joidenkin kuntien asunnottomien vähäisen määrän syynä saattaa olla sekin, ettei kuntien kesken ole yhteistä asunnottomien määritelmää. (Mt.) Myös ARA:n (2011, 4) mukaan kuntien arviointiperusteet vaihtelevat ja saman kunnan eri vuosina ilmoittamat tiedotkin voivat vaihdella. Lisäksi nuorten itsenäistymisen halu lisää kavereiden luona asustelemista, mikä näkyy asunnottomiksi kirjautuvien nuorten määrän lisääntymisenä (Kaakinen ym. 2006, 64).

Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan ihmistä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä, koska tavanomaiset asumisratkaisut eivät toimi eikä yksilöllisiä tarpeita vastaavia ratkaisuja ole riittävästi tarjolla (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n (ARA 2011, 3) mukaan pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan ihmistä, joka on ollut ilman asuntoa yli vuoden sosiaalisista tai terveydellisistä syistä johtuen tai, jonka asunnottomuus on toistunut viimeisen kolmen vuoden aikana. Suomessa pitkäaikaisasunnottomuutta on tilastoitu ensimmäisen kerran vuonna 2008 (mt, 4).

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011 oli merkittävä myös asunnottomuuspolitiikan kannalta, koska siinä kiinnitettiin huomiota niin sanottujen vaikeasti asutettavien erityisasiakasryhmien, kuten vankilasta vapautuvien, mielenterveys- ja päihdeongelmaisten asumiseen ja asumisen onnistumiseksi tarvittaviin palveluihin. Vähentämishjelmassa käytetään asunnottomista käsitettä ”vaikeasti asutettavat”, jolla viitataan siihen, että jokin asumisratkaisu on löydettävä. Käsitteellä ”asumiskyvyttömyys” puolestaan viitataan siihen, että asiakkaan tilanne on täydellisesti umpikujassa eikä hänellä

ole sijaa palvelujärjestelmässä. (Karjalainen 2010, 141, 151–152.)

Yleiseurooppalainen asunnottomuusjärjestöjen liitto FEANTSA (European Federation of organisations working with the people who are homeless) on laatinut asunnottomuutta ja asumiseen liittyvää syrjäytymistä määrittelevän 13-luokkaisen typologian nimeltään ETHOS (European Typology of Homelessness and housing exclusion). Sen mukaan koti on sellainen asumiskelpoinen fyysinen tila, jossa ihmisellä on lainmukainen oikeus olla rauhassa itsekseen, perheensä tai ystäviensä kanssa sekä tehdä itselleen mieluisia asioita. Näin ollen asunnottomia ovat ihmiset, joilta puuttuu fyysinen, sosiaalinen ja lainmukaisin sopimuksin tai määritelmän määritelty tila. Asuinolosuhteiden ja elämäntilanteiden mukaan asunnottomat määritellään kodittomiksi (roofless), asunnottomiksi (houseless), turvattomissa ja epävarmoissa oloissa (insecure) sekä asumiskelvottomissa tiloissa (inadequate) asusteleviksi. (ETHOS; Socialstyrelsen 2008, 14–15.)

Metsissä ja väliaikaismajoituksissa asuvilla kodittomilla ei ole kattoa päänsä päällä, he asuvat kirjaimellisesti kadulla ja asioivat tarvittaessa niin sanotuissa matalan kynnyksen paikoissa. Myös vankilasta ja rangaistuslaitoksista vapautuvat asunnottomat ja lastensuojelulaitoksissa olevat alaikäiset lapset ja nuoret sekä väkivaltaa kokeneet turvakodeissa olevat naiset lapsineen luokitellaan asunnottomiksi. Samoin asunnottomiksi luokitellaan vastaanottolaitoksissa asustelevat maahanmuuttajat ja ennen laitoshoidon alkamista asunnottomana olleet, pitkäaikaishoitolaitoksiin sijoitetut vanhukset. (ETHOS; Socialstyrelsen 2008, 14–15.)

Epävarmoissa ja turvattomissa olosuhteissa eläviksi määritellään epävirallisesti sukulaisten tai kavereiden luona asustelevat, ilman asumiseen oikeuttavaa ja sitä turvaavaa lainmukaista vuokrasopimusta. Myös laittomasti maassa oleskelevat ulkomaalaiset ja vuokra-asunnoissa häätöuhan alla tai omistusasunnoissa haltuunottouhan alla asuvat luokitellaan epävarmoissa ja turvattomissa olosuhteissa eläviksi. Lisäksi asunnottomiksi luokitellaan kansallisten lakien ja rakennusmääräysten vastaisissa, asumiskelvottomiksi luokitelluissa, esimerkiksi ilman saniteettitiloja olevissa, huonokuntoisissa hökkeleissä, mökeissä, parakeissa, asuntovaunuissa ja liian ahtaissa tiloissa asustelevat ihmiset. (ETHOS; Socialstyrelsen 2008, 14–15.)

FEANTSA:n tarkoituksena olikin laatia sellainen asunnottomien olosuhteita kuvaava malli, jota käyttäen voitaisiin helposti vertailla eri maiden asunnottomien tilanteita (Socialstyrelsens 2008, 14). Edellä esitelty typologia onkin monipuolinen ja kattava tieteellistä käyttöä ajatellen mutta monimutkaisuutensa vuoksi hankalasti käytäntöön sovellettava. Sen vuoksi olisikin tarpeen kehittää yksiselitteisempi ja eri maiden välisen vertailun mahdollistava asunnottomuutta kuvaava malli. (Kettunen 2010, 381.)

3. ASUNNOTTOMUUDEN SYYT

3.1 Mielenterveys- ja päihdeongelmat

Asunnottomien terveydentilaa on Suomessa tutkittu vähän, mutta muualla maailmassa erityisesti asunnottomien mielenterveyden häiriöitä on tutkittu paljonkin (Beijer 2007, 363; Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 84). Asunnottomilla on usein päihde- ja mielenterveysongelmia, erilaisia tartuntatauteja, traumoja, tapaturmia ja somaattisia sairauksia. Mielenterveyden häiriöillä tarkoitetaan masennusta, ahdistuneisuutta, erilaisia psykoosisairauksia, päihdeongelmia ja aivovamman aiheuttamia muisti-, käytös- ja persoonallisuushäiriöitä. Asunnottomuuden pitkittyessä mielenterveyden häiriöt, alkoholin kulutus ja laittomien huumeiden käyttö lisääntyvät. Kahden samanaikaisesti esiintyvän mielenterveyden häiriön, esimerkiksi masennuksen ja skitsofrenian, esiintyminen ei olekaan harvinaista. (Beijer 2007, 367; Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 84–109.)

Ulla Beijer (2007, 363–368) on tarkastellut tukholmalaisien mielenterveyshäiriöisten asunnottomien kuolleisuutta ja on todennut mielenterveydenhäiriöiden lisääntyneen viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Myös skitsofreniaa sairastavien asunnottomien kuolleisuus on merkittävästi muuta väestöä korkeampaa. Asunnottomuuden pitkittyessä päihteidenkäyttö usein lisääntyy ja samalla elinolot huononevat. Siten asunnottomien elämäntapa päihteidenkäyttöineen altistaa väkivallalle ja asunnottomat kuolevat muuta väestöä useammin väkivallan seurauksena ja päihteidenkäytöstä johtuviin myrkytyksiin. Päihteiden sekakäyttöön menehtyy erityisesti 30–39-vuotiaita miehiä. (Mt.)

Vaikka asunnottomat saavat paljon asumiseen ja terveydenhoitoon liittyvää apua sosiaali- ja terveysviranomaisilta, eivät kaikki jää pitkäksi aikaa asumista tukeviin yksiköihin. Asumisjaksot jäävät lyhyiksi päihteidenkäytön vuoksi, jolloin asumisoikeus loppuu tai he eivät itse halua jatkaa asumista. Lyhyet asumisjaksot saattavatkin kertoa asunnottomien ja tarjolla olevien tukien ja palveluiden kohtaamattomuudesta. Lisäksi sairaalahoidon tarve vähenee huomattavasti asumisjaksojen aikana, koska päihteidenkäytöstä johtuvat tapaturmat ja sairaudet vähenevät sekä mielenterveys kohenee. Siten tarpeenmukaisilla asumisjärjestelyillä voitaisiinkin vähentää koko yhteiskunnan, kuten myös asunnottomien rasittaman julkisen terveydenhuollon kuluja. (Beijer 2007, 367.)

Englannissa asunnottomien on vaikea saada tarvitsemaansa julkista terveydenhoitoa, vaikka heillä tiedetään olevan monenlaisia sairauksia. Asunnottomille suunnattujen terveyspalveluiden kehittämistä rajoittaa asunnottomien terveydentilasta kerätyn luotettavan tiedon puuttuminen. Kuitenkin tiedetään, että monilla on ollut vaikea lapsuus ja he ovat kokeneet perheväkivaltaa. Lisäksi heillä on muuta väestöä enemmän mielenterveysongelmia eivätkä itsemurhatkaan ole harvinaisia. Asunnottomien keskimääräinen elinajanodote Englannissa onkin vain 42 vuotta. (Lancet 2005, 1903.) Suomessa pääkaupunkiseudun kuntien asunnottomien terveydentilaa ja sosiaalisia olosuhteita kartoittaneen selvityksen mukaan asunnottomien keski-ikä on 47,3 vuotta (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 121).

Sairaaloissa ja hoitolaitoksissa on jatkosijoituspaikkaa jonottavia asunnottomia mielenterveys- ja päihdeongelmaisia, joita ei voida asunnon puutteen vuoksi kotiuttaa eikä diagnoosista riippuen ulos kirjata asuntoloihinkaan. Näin ollen asunnottomuus aiheuttaa myös epätarkoituksenmukaista sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä. (ETHOS; Socialstyrelsen 2008, 14–15; Nuorvala ym. 2008, 661.) Esimerkiksi tukholmalaisten asunnottomien miesten sairaalahoitopäivien määrä on huomattavasti korkeampi kuin muiden potilaiden hoitopäivien määrä ja, vaikka päihteidenkäyttö ei olekaan ainoa syy asunnottomuuteen, vaikuttaa se kuitenkin osaltaan asunnottomuuden kasvuun (Beijer 2007, 366).

Päihteidenkäyttö näkyy myös maksuhäiriömerkintöjen ja asuntohäätöjen lisääntymisenä (Kaakinen ym. 2006, 64). Erityisesti pitkäaikaisasunnottomuuden taustalla on erilaisista velkaongelmista (ARA 2011, 8), päihteidenkäytöstä ja retkahduksista (Busch-Geertsema 2005, 216) sekä työttömyydestä ja taloudellisista vaikeuksista johtuneita syitä (Salovaara-Karstu & Muttilainen 2004, 9). Siten asunnottomuuteen voi mielenterveys- ja päihdeongelmien lisäksi johtaa myös kykenemättömyys tai välinpitämättömyys huolehtia säännöllisestä vuokran maksamisesta ja ongelmat laskujen maksamisen priorisoinnissa. Tällöin vuokranmaksua ei mielletä ensisijaiseksi menoksi ja maksamattomien vuokrien seurauksena voi olla häätö ja lopulta asunnottomuus. (Rantala & Tarkkala 2009, 25; Kettunen 2010, 389.) Vuokravelan ja häädön jälkeen uuden vuokrasuhteen solmiminen onkin hyvin hankalaa (Kaakinen ym. 2006, 72) ja ilman vakinaista asuntoa on myös hankalaa käydä säännöllisesti töissä (Salovaara-Karstu & Muttilainen 2004, 9).

3.2 Oman tilan ja välittävien ihmissuhteiden puuttuminen

Granfelt (1998, 174) tarkastelee naisten kodittomuutta psykososiaalisesta näkökulmasta. Tutkimus tukeutuu sosiaaliseen konstruktionismiin ja on lähtökohdiltaan hermeneuttis-fenomenologinen eli ihmisten kokemuksia ja kokemuksille annettuja merkityksiä ymmärtämään pyrkivä. Hänen mukaansa erityisesti naisten asunnottomuus on monimuotoinen ja laaja ilmiö, jota edeltää usein päihdeiden ongelmakäyttö. (Mt., 1998, 15, 74–76.) Vuodesta 1987 alkaen, neljän vuoden välein sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä suoritettujen päihdetapauslaskentojen mukaan naisten päihde-ehtoisten asiointien osuus olikin kasvanut vuodesta 1987 (16 %) vuoteen 2007 (28 %). Päihdetapauslaskennan tarkoituksena on nimenomaan kerätä tietoa päihde-ehdoista asioinneista, palvelujen käyttäjistä, käytetyistä päihdeistä ja tapahtuneista muutoksista. (Nuorvala ym. 2008, 659, 661.)

Asunnoton nainen ei yleensä ole absoluuttisesti asunnoton, koska asunnottomat naiset asustelevat useimmiten satunnaisten tuttavien, sukulaisten ja ystävien luona. Asunnottomuus on psyykkisesti ja fyysisesti erittäin raskasta ja psyykkisiä ongelmia omaavan, asunnottoman naisen elämäntilanne onkin erittäin vaikea. (Granfelt 1998, 45, 73–74.) Lisäksi päihdeongelmaisten miesten kanssa asusteleva ei mitenkään paranna asunnottomien naisten asemaa, vaan se altistaa väkivallalle ja seksuaaliselle hyväksikäytölle (Helenelund 2011, 26). Onkin arvioitu, että jopa 40 prosenttia asunnottomista naisista kokee seksuaalista väkivaltaa ja he ovat myös suuressa vaarassa sairastua suojaamattoman seksin seurauksena erilaisiin sukupuolitauteihin (Lancet 2005, 1903).

Granfelt (1998) tarkastelee kodin merkityksellisyyttä kolmen tason kautta. Ensimmäisen tason mukaan ihmiselle on tärkeää kuulua johonkin paikkaan: koti on elämyksellinen ja ruumiillinen tilakokemus. Esimerkiksi pitkäaikaispotilaalle sairaalaseinälle sängyn viereen kiinnitetty, entisestä kodista tuotu taulu voi muistuttaa eletystä elämästä ja samalla taulu tuo tuttuuden tunnetta sairaalahuoneeseen. Toisen tason mukaan koti on mahdollisuuksia luova suhde. Tällä tasolla ihmisen on mahdollista kenenkään häiritsemättä tehdä itselleen merkityksellisiä asioita, kuten syventyä kirjan kirjoittamiseen tai puutarhan hoitamiseen. Kolmas, kodin sisäinen taso symbolisoi turvaa ja välittämistä. Tällöin koti on paikka, jossa

ihminen voi olla juuri sellainen kuin on. Kotona ei tarvitse esittää mitään ja siellä voi olla rauhassa. Kotona ihminen on piilossa loukkauksilta ja siellä voi rauhassa kerätä voimia seuraavaa päivää varten. Tällainen turvallinen ja välittävä ympäristö rentouttaa ja mahdollistaa luovan toiminnan. (Granfelt 1998, 103–106.)

Kuten jo luvussa kaksi todettiin, Granfeltin (1998, 174) mukaan kodittomuus on yhteiskuntapoliittinen, ihmissuhteiden ja psyykkisten kokemusten muodostama kolmitasoinen ilmiö. Tällöin kodittomuuden äärimmäinen muoto on oman tilan ja turvallisuuden tunteen puute (myös Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 141). Lisäksi kodittomuutta voidaan tarkastella myös suhteena. Tällöin kotona ei ole hyvä olla. Suhde kotiin on voinut särkyä esimerkiksi koetun väkivallan takia tai hyvää suhdetta kotiin ei ole koskaan ollutkaan. Koettu väkivalta vähentää omanarvontuntoa ja luottamusta ihmisiin. Väkivalta tai sen uhka ei myöskään mahdollista itselle merkityksellisten asioiden tekemistä. Mutta väkivaltaa kokeneelle kodittomalle naiselle hyvä viranomaissuhdekin voi toimia kotina. Tällöin merkityksellistä on asiakkaan kokemus siitä, että häntä arvostetaan kokemuksistaan ja elämänhistoriastaan huolimatta juuri sellaisena kuin hän on. (Granfelt 1998, 104–105, 175.)

Oman tilan, turvallisen ja välittävän ihmissuhteen puuttumisen lisäksi kodittomuudella tarkoitetaan mielen sisäistä kodittomuutta, jatkuvaa ulkopuolisuuden tunnetta: elämällä ei ole mitään annettavaa eikä sen suuntaa voi muuttaa. Millään ei ole mitään väliä, kaikki on yhdentekevää. Tällaiset tunteet voivat muodostua esimerkiksi hallitsemattoman traumaattisen menetyksen seurauksena. Tällöin jotkut hakevat päihteistä lohtua selvittääkseen tarkoituksettomalta tuntuvaan elämäntilanteeseen. (Granfelt 1998, 106.)

3.3 Asunnottomuutta ylläpitävät viranomaiskäytännöt

Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (1991, 1) tarkastelevat asunnottomuutta ja puutteellista asumista hyvinvointivaltiollisesta näkökulmasta. Heidän mukaansa asunto- ja sosiaaliviranomaisten toimenpiteet vaikuttavat merkittävästi asunnottomien elämään. Diskurssianalyttisen tapaustutkimuksen kohteena ovat viranomaisten puhe- ja toimintatavat. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten viranomaiskäytännöt vaikuttavat ja ylläpitävät niin sanottujen pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asukkaiden asumistilanteen

pysyvyyteen ja kehämäisyyteen. Tutkimuksessa ei etsitä vastausta siihen, johtuvatko puutteellisen asumisen syyt yksilöiden vai rakenteiden ongelmista eikä siinä myöskään väitetä ”kaiken aina vaikuttavan kaikkeen”. (Jokinen & Juhila 1991, 2, 24–25.)

Pohjimmallisilla asuntomarkkinoilla tarkoitetaan omistusasuntomarkkinoiden ja hyvätasoisten yksityisten ja kunnallisten vuokra-asuntomarkkinoiden ulkopuolelle ajautuneita tai siellä aina olleille muodostuneita asuntomarkkinoita. Sanalla markkinat tarkoitetaan hierarkkisesti monikerroksisia asumismuotoja, kuten asumista puutteellisesti varustetuissa tai heikkotasoisissa vuokra-asunnoissa, asunnottomien yhteismajoitusyksiköissä, laitoksissa ja tukiasunnoissa. Markkinoilla tarkoitetaan myös kiertelemistä, ulkona ja kavereiden luona asusteleminen. Tutkimuksessa ei pohdita, ovatko pohjimmalliset asuntomarkkinat taloudellisessa mielessä markkinat ja kuinka ne toimivat markkinoina. (Jokinen & Juhila 1991, 8–11.)

Asuntoloissa ja yömajoissa asuminen poikkeaa normaalista asumisesta. Myöskään psykiatrisessa sairaalassa tai päihdehoitolaitoksessa asuminen ei ole normaaliin vuokrasopimussuhteeseen perustuvaa asumista. Lisäksi asumisyksiköissä ja tukiasunnoissa asukkaita valvotaan, vaikka valvonta onkin ohjailevampaa kuin asuntoloiden ja laitoksien suora valvonta. Asuntoloiden ja päihdehoitolaitoksien asukkaat ovat usein toimeentulotuen, päihdehuollon ja mielenterveystyön asiakkaita, joiden asumissijoituspäätöksistä huolehtivat sosiaaliviranomaiset. Siten asukkaiden asumisessa on sijoituspäätöksestä lähtien mukana jonkinlainen viranomaiskontrolli. Pohjimmaisten asuntomarkkinoiden kautta asukkaat tunnistetaankin helposti ja tälle ihmisryhmälle tunnusomaista on asumismuodon leimaavuus. Leimaavuuden lisäksi pohjimmallisille asuntomarkkinoille on tyypillistä asumismuotojen pysyvyys ja kehämäisyys. Tällä tarkoitetaan samojen ihmisten kiertelemistä yhden asumismuodon sisällä tai asuntolasta ja laitoksesta toiseen. (Jokinen & Juhila 1991, 12–19.)

Normaaliasumisen ja normaalielämän ulkopuolella elävien ihmisten asumis- ja elämäntavat häiritsevät naapureita ja asumisympäristöä. Naapurit häiriintyvät mahdollisesti tukiasuntona toimivasta huoneistosta ja ympäristöstä kantautuvaan meteliin. Pohjimmallisilla asuntomarkkinoilla olevien ajatellaankin eläneen jo niin kauan normaalielämän ulkopuolella, ettei heidän enää edes oleteta toivovankaan muunlaista elämää. Heidät mielletään avuttomiksi, vastuuttomiksi, oman tahtonsa menettäneiksi,

asumiskyvyttömiksi, jotka eivät osaa pitää itsestään ja ympäristöstään huolta. Asumiskyvyttömyydellä tarkoitetaan itseenäiseen asumiseen tarvittavien taitojen puuttumista: ihminen ei kykene maksamaan säännöllisesti ja ajallaan vuokraansa, ei osaa pitää asuntoaan ja ympäristöään siistinä eikä selviydy muista taloudenpitoon liittyvistä asioista, kuten kaupassa käymisestä ja ruoan valmistamisesta. (Jokinen & Juhila 1991, 44, 45.)

Jokinen ja Juhila (1991, 54–59) tarkastelevat asumiskyvyn arviointia maallikkokehyksen ja sosiaalityön ammattikehyksen kautta. Maallikkokehymäisen ajattelu- ja työtavan mukaan asiakas asetetaan vuosien myötä tulleen kokemustiedon mukaisesti eri kategorioihin ja asumiskykyä arvioidaan aiempiin samankaltaisiin tapauksiin. Sosiaalityön ammattikehymäisen työtteen mukaisen toimintatavan määrittely ei ole yksiselitteistä, mutta siitä huolimatta sille on keskeistä nimenomaan asumiskyvyn arviointi: diagnosoinnin avulla arvioidaan asiakkaan asumistaitoja. Jos asiakas arvioidaan kyvyttömäksi itseenäiseen asumiseen, luokitellaan hänet huollollisen asumisen tarpeessa olevaksi eikä häntä enää voi auttaa sosiaalityön keinoin. Siten sosiaalityön työmenetelmät osaltaan ylläpitävät asumiskyvyttömyyspuhetta. (Mt.)

Myös Anneli Pohjola (2010, 29) tarkastelee palvelujärjestelmän sosiaalityön suhdetta asiakkaaseen. Hänen mukaansa työntekijöiden käsitys asiakkaasta muodostuu yleistysten kautta ja asiakaslähtöisestä ideologiasta huolimatta sosiaalityön tarpeessa oleviin asiakkaisiin liitetään negatiivisia mielikuvia. Siten asiakkaita arvioidaan ongelmien kautta, heidät mielletään erilaisiksi, puutteellisiksi ja poikkeaviksi. Pohjola muistuttaakin siitä, että sosiaalityön asiakkaat tulevat hakemaan apua hankalaan elämäntilanteeseensa ja tällöin tarkastelun kohteena on oltava apua tarvitsevan elämäntilanne eikä asiakkaan oletetut ominaisuudet. Siten asiakkaisiin liitetyt yleistetyt kuvaukset ja mielikuvat eivät saa hankaloittaa ja muodostaa estettä asiakkaan auttamisessa. (Mt., 29–32.)

Ingrid Sahlin (1995, 381–398) tarkastelee ruotsalaista sosiaalisen asuntovälityksen mallia, jossa sosiaalityöntekijän tehtävänä on asiakkaan asumistarpeen selvittäminen, asumiskyvyn arvioiminen, sopivan asunnon järjestäminen ja asumisen sujumisen seuraaminen. Asunnon saamisen ehtona on esimerkiksi päihdehoitoon osallistuminen tai aktiivinen työn hakeminen. Tällaista suunnitelmallista sosiaalityötä valvotaan muun muassa kotikäynnein. Lisäksi portaittainen järjestelmä mahdollistaa asumisessaan

onnistuneiden asukkaiden palkitsemisen tarjoamalle heille korkeatasoisempaa ja turvatumpaa asumista. Mutta asumisen epäonnistuessa vuokrasopimus voidaan purkaa ja asukas häätää asunnostaan. (Mt.)

Siten sosiaalityöntekijät ovatkin eräänlaisessa kaksoisroolissa toimiessaan asunnonvälittäjinä ja vuokraisäntinä. Portinvartijan rooliaan sosiaalityöntekijät toteuttavat valitessaan asukkaita asuntoihin. Sen jälkeen he käyttävät valtaansa valvomalla asukkaiden asumisen onnistumista. Lisäksi sosiaalityöntekijöillä on viranomaisasemansa puolesta pääsy sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasrekistereihin. Siten eri syistä leimautuneiden asiakkaiden saattaakin olla vaikea saada asuntoa sosiaalisinkaan perustein aiemmassa asumishistoriassa esiintyneiden asumishäiriöiden takia. Järjestelmä kohtelee ankarasti niitä asiakkaita, jotka sosiaalityöntekijät ovat arvioineet asumisessaan epäonnistuneiksi ja haluttomiksi muuttamaan omaa asumiskäyttäytymistään. Näin häiriöttömään asumiseen ja säännölliseen vuokranmaksamiseen kykenemättömille asiakkaille asetetut kohtuuttomat vaatimukset voivat leimata ja pitkittää asunnottomuutta. (Sahlin 1995, 389–399.)

3.4 Asunnottomuutta ylläpitävät diskurssit

Kirsi Juhilan (2008, 48) mukaan aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön ehtoja ja sisältöjä muokkaavat vallitsevat yhteiskuntapoliittiset, hallinnolliset ja taloudelliset diskurssit. Nykyiset puhuvat hän nimeää yksityisen vastuun diskursseiksi ja sitä haastavat puhuvat eriarvoistumista painottaviksi vastadiskursseiksi. Yksityisen vastuun diskurssin lähtökohdat ovat 2000-luvulla vahvistuneissa uusliberalistisissa ja kommunitaristisissa yhteiskuntaideologioissa. Uusliberalismi korostaa yksilön oman aloitteellisuuden ja yritteliäisyyden merkitystä hyvinvoinnin luojana. Sen mukaan omillaan pärjäämisen edellytyksenä on markkinoiden ja markkinatoimijoiden mahdollisimman suuri vapaus. Siten julkisen vallan tehtäviä sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisijänä ja tuloerojen tasaajana ei uusliberalismin kannattajien parissa halutakaan vahvistaa. (Mt., 49–50.)

Kansantajuistettu filosofia kommunitarismi haastaakin vastuupuheellaan perinteisen hyvinvointivaltion toimintaideologian, joka on mahdollistanut kaikille kansalaisille sosioekonomisesta taustastaan huolimatta tasavertaiset mahdollisuudet koulutukseen, terveydenhuoltoon ja huolenpitoon. (Juhila 2008, 50–51; Julkunen 2008, 208.) Myös

subsidiariteettioppiin tukeutuvan kommunitarismien mukaan hyvinvointivaltion liian suuri rooli yksilön elämässä on ongelmallinen, koska yhteiskunnan tehtäväksi ei pidä antaa sellaisia toimintoja, joita ihminen voi tehdä omasta aloitteestaan ja omin voimin. Kommunitarismi korostaakin länsimaissa vahvistuneiden individualisten arvojen sijaan perheen ja lähisukulaisten sekä yhteisöllisten voimavarojen tärkeyttä (Juhila 2008, 50–51.)

Uusliberalistisia yksilön etuja ja keskinäistä kilpailua arvostavassa yhteiskunnassa korostetaan aktiivista ja vastuullista kansalaisuutta. Kaikenlaiset sosiaaliset ongelmat, kuten asunnottomuus, työttömyys, rikollisuus, väkivalta, päihteidenkäyttö ja köyhyys nähdään yksilöstä itsestään johtuvina, ei sosiaalisina tai rakenteellisina ongelmina. Tällaisia yksilöstä itsestään johtuvia ongelmia yritetään ratkoa ammattiauttajien kanssa yksilölähtöisin menetelmin, kannustaen ja aktivoiden sekä yksilöllisiä tilannearviointeja ja suunnitelmia laatien. Jos yksilön käytös tai toimintatavat eivät vähitellen muutu tai hän palaa entiseen elämäntapaansa, ongelman katsotaan olevan yksilön omassa toiminnassa ja ominaisuuksissa, ei auttamisjärjestelmässä tai järjestelmän toiminnan toteuttajissa. (Juhila 2008, 58–59.)

Yksilö- ja ominaisuuslähtöisen ajattelun seurauksena sosiaalityöhön onkin viime vuosien aikana muodostettu uusia asiakasryhmiä, joista puhutaan kaikkein vaikeimpina tapauksina: vaikeimmin asutettavat asunnottomat, vaikeimmin työllistettävät työttömät ja niin edelleen (Karjalainen 2010, 139, 157). Toisaalta tällainen kategorisointi helpottaa erilaisten kohdennettujen palveluiden kehittämistä mutta toisaalta puhe vaikeimmista tapauksista voi sisältää myös ajatuksen apua ansaitsevista ja ansaitsemattomista ihmisistä. Tällöin asiakasroolin ja järjestelmän vaatimusten mukaisesti toimivien, apua tarvitsevien kanssa on helppoa ja ammatillisesti palkitsevaa työskennellä, kun taas huonosti käyttäytyvien, pelisääntöjen vastaisesti toimivien ja olemukseltaankin vastenmielisten yksilöiden kanssa työskentelemisen saatetaan kokea merkityksettömämpänä. Siten avun epääminen kaikkein vaikeimmilta tapauksilta on moraalisesti helpompaa kuin järjestelmään sopeutuvilta, ihannekansalaisuutta tavoittelevilta yksilöiltä. (Juhila 2008, 59–61.)

Sosiaalisten ongelmien yksilölähtöisyyden merkitystä ei pidä vähätellä ja rakenteellisten tekijöiden tunnistaminen on tärkeää esimerkiksi asunnottomuuden ja köyhyyden vähentämisessä. Siten yksityisen vastuun diskurssin haastajaksi Juhila onkin rakentanut eriarvoistumista painottavan diskurssin. Sen mukaan sosiaalisista ongelmista kärsivien

ihmisten elämäntilanteita ei voi selittää heidän ominaisuuksistaan tai vähäisestä yrittämishalustaan johtuviksi, vaan eriarvoistumisen mahdollistaneesta yhteiskuntapolitiikasta ja pettävästä hyvinvointivaltion palveluista johtuviksi. Hänen mukaansa esimerkiksi sosiaalityössä on merkityksellistä, kumman diskurssin kautta asiakas kohdataan. (Juhila 2008, 62, 77.)

Eriarvoistumisdiskurssin mukaan kaikkia vaikeimmissa elämäntilanteissa olevia asiakkaita on kohdeltava hyvin ja varmistettava etuuskien ja palveluiden saaminen. Huolia ja murheita on jaksettava kuunnella ja kokonaisvaltaisen työtteen kautta asiakkaalle on räätälöitävä sellainen tuki ja apu, jonka kautta asiakas voi saada otteen elämästään. Asiakkaita ei siis pidä valikoida ja antaa tukea vain sellaisille ihmisille, joiden arvellaan hyötyvän palveluista eniten. Ongelmien yksilöllistymistä ja yksilöllistämistä vastaan voidaankin taistella muun muassa yhteisösosiaalityön keinoin. Tällöin huomiota kiinnitetään yksittäisen asiakkaan sijaan yhteiskunnan eriarvoistumista tuottavaan politiikkaan. Toki yksityisen vastuun diskurssin mukaista aktivoivaa ja kannustavaa politiikkaa on tapauskohtaisen harkinnan mukaan tarpeen käyttää myös kaikkein vaikeimmissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden kanssa toimittaessa. Huolena onkin eriarvoistumisdiskurssin mukaisen sosiaalityön katoaminen kunnallisesta, aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä. (Juhila 2008, 77–81.)

3.5 Yhteiskunnan asunto- ja talouspolitiikka

Asunnottomuus johtuu monista tekijöistä, kuten yksilön omista valinnoista, kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puutteesta, työvoimapolitiikasta ja muuttoliikkeestä. Jälkitekollisen yhteiskunnan synnyttämän muuttoaallon myötä ihmiset muuttavat kasvukeskuksiin uusien palvelu- ja informaatioteknologia-alan työpaikkojen perässä. Lisäksi asunnottomuuden vähentämishelmien myötä vastuu asunnottomuuden hoitamisesta on siirretty kuntien sosiaali- ja terveysvirastoille, joiden asiakkaita suurin osa asunnottomistakin on. Siten vähentämishelmat luovatkin paineita kunnille, joiden tulisi huolehtia myös riittävästä vuokra-asuntotarjonnasta. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 143, 144.)

Asuntopulan lisäksi asunnottomuutta aiheuttaa myös taloudellisista näkökulmista asetetut asuntopolitiikan tavoitteet. Esimerkiksi erilaiset laatu-, turvallisuus- ja esteettömyysvaatimukset nostavat omistus- ja vuokra-asumisen hintaa. Kuntien omistama vanha asuntokanta ei kaikilta osin täytä näitä vaatimuksia ja sen vuoksi asuntoja on korjattava tai purettava. Mutta kaikki asukkaat eivät kuitenkaan kaipaa laatoitettuja lattioita ja saunatiloja, vaan vaatimattomampikin asunto kelpaisi. Vaatimattomuus olisi myös edullisempaa. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 144–145.)

Asunnot siis kelpaisivat kaikille mutta puutteelliseksi luokitellun asumisen tasoa nostettaessa asuminen kallistuu ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevat ihmiset jäävät ilman asuntoa. Asuntojen tarjonta ei siten kohtaa asunnottomien ja muiden heikommassa asemassa olevien tarpeita. Vaatimatonkin asunto olisi kuitenkin parempi vaihtoehto kuin ulkona majoileminen. Näin ollen nykyisessä asunnottomuudessa kyse on seinien puutteesta eli asuntopulasta mutta myös seinien sisäpuolen varustetason nostamisesta ja siten asumisen hinnan ja vuokratason kallistumisesta. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 145.)

4. ASUNNOTTOMUUTEEN PUUTTUMINEN

4.1 Asunto ensin ja Nimi ovesa

Asumisen ensisijaisuuden periaate on syntynyt kuntouttavien päihde- ja sosiaalipalveluiden toimijoiden tuloksena eri puolilla maailmaa ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeiden lähtökohdat ovat amerikkalaisessa, Pathways to Housing –organisaation kehittämässä Asunto ensin –periaatteessa. Sen mukaan asunto kuuluu kaikille ja asunto on perusedellytys sosiaalisen kuntoutumisprosessin käynnistämiseksi ja onnistumiseksi. Siten sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaiseminen ei ole edellytys asumisen järjestämiselle, vaan asunto mahdollistaa muiden ongelmien ratkaisemisen. Asuminen turvataan tarvittavin tukipalveluin ja sosiaalisen kuntoutumisen prosessit käynnistetään asumisen vakiinnuttua. Periaatteen toimintatapa eroaa nykyisestä asunnottomien portaittaisesta asuttamisjärjestelmästä nimenomaan siinä, että asuntoa ei ansainta etenemällä sosiaalisen kuntoutumisen portaissa, vaan yksilöllä on joka tapauksessa oikeus asuntoon. (ASUNTO ENSIN.)

Tekesin (Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus) rahoittaman kaksivuotisen (2010–2012) asunnottomien palveluiden kehittämishankkeen Nimi ovesa tarkoituksena oli kehittää hankkeeseen osallistuvien kuntien kesken Asunto ensin –periaatteen mukaisesti toimivia asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseen ja vähentämiseen kohdentuvia palveluita. Keskeistä oli kuntien ja hankekumppaneiden välinen verkostotyö, jossa asiakasnäkökulmalla ja palveluiden käyttäjien kokemusasiantuntijuudella oli merkittävä rooli. Hankkeeseen osallistuivat Espoon, Helsingin, Tampereen ja Vantaan kaupungit sekä Helsingin Diakonissalaitos, Silta-valmennusyhdistys ja Vailla vakinaista asuntoa ry. Hanketta koordinoi Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, Socca. Hankkeen kokonaiskustannusarvio oli noin 2,7 miljoonaa euroa, josta Tekesin rahoitus kattoi noin puolet. Hanke oli osa Vanhasen toisen hallituksen asunnottomuuden vähentämishankkeen toteutusta. (ASUNTO ENSIN.)

Tämänhetkisen suomalaisen asuntopolitiikan tavoitteena on poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä. Sen poistamiseksi ympäristöministeriö asetti vuonna 2007 työryhmän, jonka tarkoituksena oli tarkastella asunnottomuutta sosiaalisena, taloudellisena ja oikeudenmukaisena kysymyksenä. Lisäksi tarkasteltiin asunto-, sosiaali- ja terveystal-

lujen toimivuutta ja kustannustehokkuutta. Työryhmän tehtävänä oli myös tehdä esityksiä asunnottomille suunnatuista asumisen tuki- ja palveluratkaisuista sekä tarkastella valtion, kuntien, yksityisten ja kolmannen sektorin toimijoiden roolia. (Nimi ovelsa.)

Asunnoton on syrjäytynyt tavallisilta asuntomarkkinoilta, asumiseen liittyvistä sosiaalisista suhteista ja yhteisöllisistä siteistä. Asunnottomuus tarkoittaa usein myös taloudellista huono-osaisuutta, köyhyyttä ja terveydellisiä ongelmia. Erityisesti niin sanottuun kovaan ytimeen luokitellut tarvitsevat eritasoista tukea, palvelua ja valvontaa. Heidän asioidensa hoitamiseksi tarvitaankin tavanomaisesta poikkeavia asunto-, sosiaali- ja terveystoliittisiä ratkaisuja sekä niiden yhdistämistä. Tämän marginaaliryhmän tarvitsemien tuki-, kuntoutus- ja valvontatoimenpiteiden kustannukset ovat korkeat mutta toisaalta asioiden hoitamattomuudesta syntyvät kustannukset ovat moninkertaiset asioiden hoitamisesta muodostuviin kustannuksiin nähden. Pitkäaikaisasunnottomille tarkoitettujen erityiskohteiden toteutus on kuitenkin ollut hidasta heille sopivien kaavoitettujen tonttien ja rahoituksen puutteen, riittämättömien tukipalveluiden, viranomaisten välisen työnjaon epäselvyyksien sekä asunnottomien parissa työskentelemään soveltuvien ja halukkaiden henkilöiden vähyden takia. (Nimi ovelsa.)

Nimi ovelsa –hankkeen työryhmän eettisten lähtökohtien mukaan jokainen ihminen on arvokas ja jokaista ihmistä tulee kohdalla kunnioittaen. Nimi on ihmisen identiteetin perusilmaus ja itsetunnon perusedellytys on asunto, jonka ovelsa on oma nimi. Asunto mahdollistaa tavoitteellisen toiminnan ja vahvistaa elämänhallintaa. Ilman asuntoa on vaikea opiskella, käydä töissä ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Siten ihmisarvoon kuuluu, että jokaisella on oma paikka, jossa voi olla ja elää rauhassa. Myös Suomen perustuslaki turvaa kansalaisille kotirauhan ja yksityisyyden suojan mutta subjektiivista oikeutta saada asunto, esimerkiksi sosiaaliviranomaisilta, kansalaisilla ei kuitenkaan ole. Poikkeuksen muodostavat vaikeavammaisuus ja eräissä tapauksissa lastensuojelun asiakkuus. (Nimi ovelsa.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisen lähtökohtana on normaalisuuden periaate. Siten ehdotetut ratkaisut eivät sisältäneet erityisratkaisuja esimerkiksi asunnottomille naisille tai maahanmuuttajille. Lisäksi ensisijaisena asumisvaihtoehtona tulisi työryhmän esityksen mukaan olla normaalin huoneenvuokralain mukainen asumissuhde ja asumis- ja ravitsemusliikkeistä annetun lain mukaisten asumismuotojen käytöstä tulisi kokonaan luopua. (Nimi ovelsa.)

Asunnottomuuden vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi toimitaan siis edelleen, vaikka asunnottomuutta on yritetty poistaa eettisin, juridisin ja sosioekonomisin perustein jo vuosikymmenten ajan (Juurinen & Virtanen & Olejniczak 2008, 142, 148–151; Hänninen 2010, 164). Asunnottomuutta yritettiin poistaa myös pääministeri Paavo Lipposen ensimmäisen hallituksen asuntopoliittisen ohjelman (1998), asunnottomuuden vähentämishojelman (2001–2003) ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmien (2008–2011) avulla. Asunnottomuuden poistaminen jatkuu vuosiksi 2012–2015 laaditun pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman avulla (Karjalainen 2010, 143).

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman 2008–2011 tavoitteena oli pitkäaikaisasunnottomuuden ennaltaehkäiseminen ja puolittaminen rakentamalla yhteensä 1250 asuntoa, tukiasuntoa ja hoitopaikkaa kymmenessä suurimmassa suomalaisessa kunnassa. Lisäksi pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman tavoitteena oli perustaa uusia asumisyksiköitä ja lopettaa asuntolatoiminta. Tarkoituksena oli myös saada tietoa eri kuntien asunnottomien asumispalvelujärjestelmistä. (ASUNTO ENSIN.)

Vähentämishojelman myötä pitkäaikaisasunnottomuus vähenikin esimerkiksi Helsingissä, jossa vuonna 2011 Helsingin Diakonissalaitoksen ylläpitämä, Asunto ensin –periaatteen mukaan toimiva Aurora talo avasi ovensa pitkäaikaisasunnottomille. Lisäksi Helsingin Pitäjänmäelle avautui Y-säätiön ja Pelastusarmeijan ylläpitämä miehille ja naisille tarkoitettu asumisyksikkö sekä Y-säätiön ja Suoja-Pirtti ry:n ylläpitämä, nuorille tuettua asumista tarjoava, Malminkartanossa sijaitseva Rukkilan asumisyhteisö. Asumispalveluihin haetaan Helsingin sosiaaliviraston Asumisen tuki –yksikön kautta. (Asumisyksiköitä.)

Helsingissä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman tuloksena tilapäismajoitus siis väheni. Tieto ilmenee myös Helsingin kaupungin sosiaaliviraston aikuisten palvelujen vastuualueen sosiaalisen kuntoutuksen tiedotteesta. Jatkossa tilapäistä majoitusta tarvitsevat ohjataan yöpymään vuonna 2009 avattuun Hietaniemen palvelukeskukseen. (Tiedote 16.1.2012.) Hietaniemen palvelukeskus palvelee helsinkiläisiä asunnottomia ympäri vuorokauden. Henkilökuntaa on paikalla koko ajan ja tarvittaessa asiakas ohjataan esimerkiksi palvelukeskuksen lääkärin vastaanotolle. Kaikki asiakkuudet kirjataan ja asunnottomien palvelutarpeet arvioidaan sopivien asumisratkaisujen löytymiseksi. Asumispäivätyksessä yöpyminen on maksutonta eikä päihtymys ole esteenä yöpymiselle. Palvelukes-

kuksen asumispalveluihin hakeudutaan palvelukeskuksen sosiaalityöntekijän kautta. (Hietaniemenkatu.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman (2012–2015) tavoitteena on siis poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä ja tehostaa muun muassa sosiaalisen vuokra-asuntokannan käyttöä asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Kuten jo aiemmin todettiin, myös Tampereen kaupunki on mukana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa. Näin ollen Tampereen kaupungin ja valtion välisen aiesopimuksen mukaan Tampereelle valmistuisi vuoteen 2015 mennessä yhteensä 125 pitkäaikaisasunnottomille, päihde- ja mielenterveyskuntoutujille sekä vapautuville vangeille tarkoitettuja tuki- ja palveluasuntoja esimerkiksi Martinus-säätiön rakennuttamana Viinikkaan ja Tampereen Vuokra-asunnot Oy:n rakennuttamana Härmälään. (Tampere.)

Nykyisen suomalaisen asuntopoliitiikan tavoitteena on sosiaalisesti ja taloudellisesti tasapainoisten ja vakaiden asuntomarkkinoiden turvaaminen, pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen sekä asumisen laadun kehittäminen. Tarvittavat investoinnit ja palvelut rahoitetaan ARA:n, sosiaali- ja terveysministeriön, Raha-automaattiyhdistyksen sekä kuntien yhteistyöllä. Erityisesti nuorten asunnottomuutta ja syrjäytymistä ehkäistään tarjoamalla asumisneuvontaa ja lisäämällä arjen hallintaan tarvittavia tukipalveluja. Tätä ympäristöministeriön hallinnoimaa Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisyhanketta koordinoi Nuorisoasuntoliitto ry. Tavoitteena on myös rakentaa ARA:n ja RAY:n tukemana ainakin 600 nuorisoasuntoa kymmenen suurimman asunnottomuuskunnan alueelle eli Espooseen, Helsinkiin, Joensuuhun, Jyväskylään, Kuopioon, Lahteen, Ouluun, Tampereelle, Turkuun ja Vantaalle. Lisäksi asunnottomuutta ennaltaehkäistään vakinaistamalla asumisneuvonta sosiaalitoimen ja asuntotoimijoiden yhteisesti sopimien menettelytapojen mukaiseksi toiminnaksi. (Nuorisoasuntoliitto; Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012–2015; VN, 14.)

4.2 Yhteiskunnallisten ohjelmien kritiikkiä

Sakari Hännisen (2010, 165, 168) mukaan edellä mainituissa ohjelmissa ja raporteissa esitetyt asiat ovat sinänsä hyviä mutta ne sivuuttavat maaseudulle sijoittuvan ja sieltä lähtevän asunnottomuuden. Hän pohtiikin sitä, miksi kaikissa asunnottomuuden vähentämiseksi

laadituissa ohjelmissa asunnottomuutta ja erityisesti pitkäaikaisasunnottomuutta ajatellaan olevan vain kymmenessä suurimmassa suomalaisessa kaupungissa, ikään kuin suurimpien kaupunkien ulkopuolella ei olisi asunnottomuutta. Hänen mukaansa asunnottomuuden keskeinen tunnusmerkki onkin liikkuvuus ja asunnottomuutta tutkittaessa ja ohjelmia laadittaessa tulisi huomioida myös se, että asunnottomien liikkuvuutta koskevia tietoja ei ole saatavissa. Tällaisten tietojen saaminen edellyttäisikin kuntien sosiaalivirastojen, Kelan tietokantojen ja väestörekisteritietojen yhdistämistä. (Mt.)

Lisäksi Hänninen pohtii sitä, miksi samaan aikaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion alasajon kanssa ollaan kuitenkin valtiotasolla asti kiinnostuneita asunnottomuuden ehkäisemisestä ja vähentämisestä. Hänen mukaansa asunnottomuus, syrjäytyminen ja syrjäytyneet nähdäänkin turvallisuusriskinä ja kauniista poliittisista tahdonosoituksista huolimatta kyse on myös hallinnan politiikasta: asunnottomien ja meidän suhteesta. Siten hän mainitseekin joitakin seuraavassa kappaleessa esittelemiäni syitä, joiden vuoksi asunnottomuus ja syrjäytyminen ovat yhä edelleen virallisia kiinnostuksen kohteena. (Hänninen 2010, 168–169.)

Ensinnäkin Suomessa on talvisin kylmä eikä ulkona voi nukkua. Toiseksi ihmisarvoisen asunnon tarjoaminen ja oikeus asumiskelpoiseen asuntoon on eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävä teko. (Hänninen 2010, 169.) Lakisääteistä oikeutta kelvollisen asunnon saamiseksi kansalaisilla ei kuitenkaan ole, koska sitä ei ole säädetty Suomen perustuslaissa eikä se ole subjektiivinen oikeus (myös Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 141). Oikeutta kelvolliseen asumiseen ei siis ole siitäkään huolimatta, että sitä voidaan rinnastaa ihmisarvoisen elämän perusoikeuteen. (Hänninen 2010, 171; Helenelund 2011, 171–172.) Kolmanneksi asunnottomuus lisää sosiaalisia ongelmia ja toisaalta myös jatkuva asunnon menettämisen pelko lisää sosiaalisia ongelmia menetettäessä voimavaroja jatkuvaan huolehtimiseen, jolloin ei pystytä kunnolla keskittymään muihin elämänlaatua parantaviin toimiin (Hänninen 2010, 169).

Neljänneksi asunnottomuuden vastaisesta toiminnasta on hyviä tuloksia verkostoitumisen ansiosta. Asunnottomuuteen erikoistuneet valtion ja kuntien, tutkimuslaitoksien, kansalaisjärjestöjen ja kolmannen sektorin järjestöjen toimijat ovat tehneet ja tekevät jatkuvaa yhteistyötä. Viidenneksi asunnottomuuden vastaiset toiminnot ovat aina myös asuntopoliittisia kysymyksiä, koska kasvukeskusten tarjoamien korkeakoulutusta vaativien työpaikkojen

lisäksi kasvukeskuksissa on tarjolla töitä myös matalamman koulutuksen omaaville ja siten matalampaa palkkatasoa ansaitseville ihmisille. Lisäksi asunnottomuus ja yhteiskunnan normaalitoiminnoista syrjäytynyt elämäntyyli on myös esteettisesti epämiellyttävää, mikä osaltaan tekee joistakin asuinalueista halutumpia kuin toisista ja siten vaikuttaa myös asuntomarkkinoiden kehitykseen. Asunnottomuuden torjunta on siis osa joustavaa riskienhallintaa, jonka avulla parannetaan kaupunkielämän sujuvuutta. (Hänninen 2010, 168–171, 178.)

Hännisen (2010, 178) mukaan Nimi ovesa –hankkeen normaalisuusperiaatteen mukaan toimittaessa asunnottomuutta ehkäisevien ja vähentävien toimenpiteiden tulisi olla sellaisenaan sovellettavissa kaikkiin pitkäaikaisasunnottomiin. Minkäänlaisia luokitteluja ja jakoja ei siis tarvita. Lisäksi Asunto ensin –periaatteen mukaan asunnon saaminen auttaa merkittävästi asunnottoman muiden sosiaalisten ongelmien ratkaisemisesta. Hännisen mukaan tällainen ajatus sopiikin hyvin yhteen pohjoismaisen hyvinvointivaltioajatuksen kanssa mutta ennen kaikkea liberaalin hyvinvointiyhteiskunnan arvoja toteuttavan riskiyhteiskunnan toimintatapojen kanssa. Hänninen ei kuitenkaan usko, että pelkkä asunnon tarjoaminen ja itsenäisen asumisen mahdollistaminen poistaisi asunnottomuutta. (Mt. 178–179.)

Myös Laura Hassi-Nuorluodon (2000, 161) mukaan oikeus asumiseen ja asunnottomuus on mielenkiintoinen pari, koska tosiasiassa kenelläkään ei ole oikeutta asuntoon. Asuntoa voidaan hallita taloudellisin vaihdon ja sopimusten ehdoin mutta silloin kun asumisoikeuteen liittyvät eettiset kysymykset tuodaan esille, sivuutetaan asumisen ja taloudellisen vaihdon kytkentä. Tällöin alun perin tasa-arvoinen ajatus kaikkien oikeudesta asumiseen muuttuu vaatimukseksi, jonka mukaan kaikilla pitäisi olla oikeus asuntoon. Asunnottomia asutetaan esimerkiksi kuntien sosiaalivirastojen erilaisten asumisen tuen yksiköiden kautta ja siten puhutaankin, että ”asunnoton saa asunnon” tai ”asunnottomalle annetaan asunto”. Tosiasiassa kenellekään ei anneta asuntoa, vaan asunnottoman kanssa solmitaan vuokrasopimus tai asumissopimus. (Mt., 162–163.)

Suomen perustuslain 19 § 1. momentin mukaan erityisryhmillä, kuten asunnottomilla on siis subjektiivinen oikeus asumiseen mutta ei asuntoon eikä kuntia ole velvoitettu käsittelemään asunnottomien asioita määräaikojen puitteissa. Lisäksi sosiaalihuoltolain mukaan asunnottomilla on oikeus saada viranomaisten apua ja tukea asuntoasioidensa järjestämiseksi. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että asunnottomien asuntoasiat olisivat kunnossa. Esimerkiksi päihdehuoltolaki ohjaa asunnottomia päihdeongelmaisia hakemaan

asuntoa normaaleilta vuokra-asuntomarkkinoilta, vaikka asunnottomilla päihdeongelmaisilla on todellisuudessa hyvin pieni mahdollisuus löytää sieltä asunto. Kohtuuhintaisten asuntojen puute aiheuttaa kilpailua vuokra-asuntomarkkinoilla ja asumisen taidoissa tukea tarvitsevat mielenterveys- ja päihdeongelmaiset asunnottomat ovat melko heikossa asemassa normaaleilla vuokra-asuntomarkkinoilla. Siten asunnottomien voidaankin katsoa syrjäytyneen normaaleilta vuokra-asuntomarkkinoilta. (Lehtonen & Salonen 2008, 30; Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 141; Helenelund 2011, 85, 355.)

Tällainen vaikeassa elämäntilanteessa oleville ihmisille asetettu normaaliusvaade on ongelmallinen myös siksi, että asunnottomalla päihdeongelmaisella ei ole myöskään mahdollisuutta valittaa häneltä evätystä asunnosta. Koko järjestelmä näyttääkin epäonnistuneelta ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmilta toivotaan ratkaisua vaikeassa elämäntilanteessa olevien asunnottomien asunto-ongelmaan muun muassa mahdollistamalla kohtuuhintainen asuminen. (Helenelund 2011, 85, 355.)

4.2 Ihmisarvoinen asunto kuuluu kaikille

Sirkka-Liisa Kärkkäinen, Katri Hannikainen ja Iiris Heikkilä (1998) tarkastelevat vuoden 1997 asunnottomuusraportissaan asunnottomille tarkoitettujen palveluiden tuottamista. Raportissa tarkastellaan niitä palveluja, joiden kautta asunnottomille järjestetään asunto ja sosiaalinen tuki. He tarkastelevat asunnottomille tarkoitettujen palveluiden kehittymistä Suomessa 1960-luvulta lähtien, jolloin keskeisessä asemassa olivat yömaja- ja ensisuoijatyyppiset yöpymispaikat. Heidän mukaansa suomalaisessa yhteiskunnassa asunto- ja sosiaalipolitiikkaa on mahdotonta erottaa toisistaan ja selkeä toimintapolitiikka on ollut hallitsevassa asemassa myös asunnottomille suunnattujen palveluiden kehittämisessä. (Mt., 1.)

Hannikainen (1998, 36–50) tarkastelee artikkelissaan Jyväskylän Katulähetys ry:n tekemää työtä päihdeongelmaisten asunnottomien asuttamiseksi. Hän tukeutuu tarkastelussaan Jyväskylän Katulähetys ry:n silloisen toiminnanjohtaja Jorma Soinion kanssa käytyihin keskusteluihin ja Soiniolta saatuun kirjalliseen materiaaliin (mt.). Ulla Kosonen (2008) puolestaan tarkastelee uudemmassa raportissaan auttamista ja autetuksi tuleamista

Jyväskylän Katulähetyksessä. Aineisto koostuu Jyväskylän Katulähetyksessä työskennelleiden vakituisten työntekijöiden, projektityöntekijöiden, tukityöllistettyjen ja vapaaehtoisten sekä autettujen kokemuksista. (Mt., 19–21.)

Jyväskylän Katulähetys ry on vuonna 1954 perustettu Sininauhaliittoon kuuluva kristillinen päihdetyön järjestö ja merkittävä kolmannen sektorin toimija Jyväskylän kaupungissa ja maalaiskunnassa (Hannikainen 1998, 40; Kosonen 2008, 6–7). Katulähetystyö aloitettiin Jyväskylässä vuonna 1945 toisen maailmansodan jälkeen ja ensimmäinen veljeskoti perustettiin vanhaan matkustajakotiin. Veljeskotiajatus sai alkunsa, kun haluttiin perustaa yöpaikka lähetyksille kaduille ja rappukäytäviin lähteville osallistujille. Asunnottomille, sodasta palanneille yksinäisille miehille ei ollut tarjolla asuntoja ja rintamiestaloja niin kuin perheellisille. Siten Katulähetystyön tehtävänä oli kristillisen sanoman välittämisen lisäksi asunnottomien aineellisen elämän kohentaminen. (Mt., 41.)

Jyväskylän Katulähetys ry:n silloisen toiminnanjohtaja Soinion (Hannikainen 1998, 42) mukaan perinteinen, ”asunnoton juoppo” on katoamassa suomalaisesta yhteiskunnasta ja tilalle on tulossa alkoholin, huumeiden ja lääkkeiden sekakäyttäjiä. Tuolloin jo vuonna 1998 Soinio arveli, että tulevaisuudessa tarvitaan uudenlaisia keinoja tämäntyyppisten asunnottomien asuttamiseksi, koska pelkkä asunto ei riitä monenlaista tukea tarvitseville. Katulähetysten periaatteena onkin, että ihmisarvoinen asunto kuuluu kaikille, myös päihdeongelmallisille eikä päihdeongelmaisia vaadita muuttumaan saadakseen asunnon. Alkoholismia ja päihdeongelmaa tarkastellaan sairautena ja tunnustetaan se tosiasia, että kaikki eivät kykene hallittuun päihteidenkäyttöön.. Siten Katulähetyksellä onkin asuntoja päihteitä käyttäville ja päihteistä eroon haluaville. (Hannikainen 1998, 42–43.)

Jo 1990-luvun lopulla Katulähetyksessä huomioitiin asunnottoman elämäntilanne ja tarpeet. Asuminen ei perustunut tuolloinkaan niin sanottuun portaittaiseen asumismalliin, jossa asiakas etenee hänelle asetettuun tavoitteeseen erilaisten vaiheiden kautta. (Hannikainen 1998, 47–48.) Myös 2000-luvulla Katulähetysten tukiasumisen askeltoimintamallin kautta turvataan jokaiselle asunnottomalle elämäntilanteen mukainen asumismuoto. Eri asumistasoilla kontrolloidaan päihteidenkäyttöä ja asumistasosta riippuen päihteitä saa käyttää rajoitetusti tai ei ollenkaan. (Askeltoimintamalli.)

4.3 Asumisen tukipalvelu eli Tupa-malli

Suomalainen asuntopolitiikka on riippuvainen asuntomarkkinoista ja vuokra-asuntomarkkinoiden kiristyminen lisää myös asunnottomuutta. Asunnottomuuteen puututaankin valitettavasti vasta silloin kun asunnottomuus on jo lisääntynyt, vaikka korjaavan toimintatavan sijaan asunnottomuuteen voitaisiin puuttua myös ennaltaehkäisevästi. Espoon Diakoniasäätiön Asumisen taidot –hankkeen 2005–2007 tavoitteena olikin luoda asumisen palvelumalli, jonka avulla asumisen tukea voitaisiin viedä mihin tahansa asuntoon ennen asumisen ongelmien esiintymistä. Tarkoituksena oli nimenomaan syrjäytymisvaarassa olevien asukkaiden asumisongelmien ennaltaehkäiseminen, korjaaminen ja uusiutumisen ehkäiseminen. (Lehtonen & Salonen 2008, 3, 12.)

Näin sai alkunsa asumisen tukipalvelu eli Tupa-malli. Työskentelyn alussa kartoitetaan asiakkaan asumisvalmiuksia, taloudellista tilannetta, selvitetään maksuvalmiutta ja palvelutarpeita sekä laaditaan tukisuunnitelma. Toiminta perustuu asiakkaan vapaaehtoisuuteen ja, jos asiakas ensimmäisen käyntikerran jälkeen ei haluakaan asumisen tukihenkilön apua, työskentelyä ei aloiteta. Siten vasta kartoitusvaiheen jälkeen alkaa varsinainen asumisneuvonta- ja palveluohjaustyö. Kotikäynnit ovat myös hyvin tärkeitä, koska asiakkaan näkeminen omassa ympäristössään kertoo paljon hänen elämäntilanteestaan ja helpottaa sopivien tukien ja palveluiden tarjoamista. Asumisen tukihenkilö auttaa asiakasta yksilökohtaisesti laaditun tukisuunnitelman mukaan asumiseen liittyvissä asioissa, erilaisten etuuskien hakemisessa, virastoissa asioimisessa ja mielekkääseen arkipäivän toimintaan ohjaamisessa sekä opiskelu- ja työmahdollisuuksien kartoittamisessa. (Lehtonen & Salonen 2008, 72–78.)

Asumisen tukipalvelu eroaa muista asumiseen liittyvistä palveluista ja tukimuodoista nimenomaan riippumattomuutensa takia. Esimerkiksi kuntien vuokratalojen asumisneuvonta ja sosiaalinen isännöinti ovat sidoksissa tiettyyn alueeseen ja asuntoihin mutta asumisen tukipalvelu on asunnosta ja asuinkunnasta riippumatonta tukea. Näin ollen tukipalvelun riippumattomuudella on hyvät ja huonot puolensa. Kolmannella sektorilla toimiessaan asumisen tukihenkilö ei edusta vuokranantajaa eikä hänen käytössään siten ole tietoja siitä, onko asiakas maksanut vuokransa ajallaan. Tällöin korostuvatkin tukihenkilön

yhteistyö- ja verkostoitumistaidot. Tukihenkilöllä ei ole myöskään sosiaalityöntekijän viranomaisasemaa eikä siten valtaa päättää asiakkaan asioista. Siten tämä viranomais-suhteesta vapaa suhde koetaan myös positiivisena asiana, koska tällöin oletetaan asiakkaan kertovan tukihenkilölle sellaisiakin asioita, joita asiakas ei ehkä taloudellisten tukien menetyksen pelossa halua sosiaalityöntekijälle kertoa. (Lehtonen & Salonen 2008, 78–79.)

4.4 Nimby –ilmiö kaatoi asuntolahankkeen

Raija Julkunen (2006, 230) on huolestunut niin sanotun kunnollisen väestöosan halveksivasta ja vähättelevästä suhtautumisesta kaikenlaisia toisenlaisia ihmisiä kohtaan. Hänestä tuntuukin siltä, että nimby-ilmiön (suom. Not In My Back Yard) yleistymisen myötä syrjäytyneet ja huono-osaiset halutaan kauas pois tavallisten ihmisten silmistä (Sihvola 2008, 30, 55). Vaikka nimby-ilmiön taustalla oleva huoli oman asuinympäristön turvallisuudesta ja maineesta sekä pelko kaikkea uutta ja vierasta kohtaan on sinänsä inhimillistä ja ymmärrettävää, on kuitenkin tärkeää syyllistämättä pitää huolta myös yhteiskunnan kaikkein huono-osaisimmista. (Julkunen 2006, 230; Sihvola 2008, 28.)

Nimby-ilmiön esimerkkitapauksena toimii asuinalueyhdistysten ja alueella toimivien yrittäjien vastustus miehille tarkoitettua asuntolahanketta kohtaan. Vuonna 2002 Helsingissä suunniteltiin asunnottomien miesten asuntolan rakentamista pohjoishelsinkiläiselle Takkatien pienteollisuusalueelle. Prosessin aikana Pajamäen asukkaiden ja yrittäjien keskinäinen yhteisöllisyys vahvistui samalla kun Helsingin kaupungin viranomaiset koettiin vastustajina. Asukkaiden mielestä asuntolaa oli suunniteltu heitä kuulematta ja myös yrittäjät olivat pettyneitä kaupungin toimintaan. Yrittäjät olivat investoineet alueelle ja jatkaneet vuokrasopimuksia kaupungin kanssa. Siten he luonnollisesti odottivat, että myös heidän näkemyksensä otettaisiin huomioon aluetta suunniteltaessa ja kehitettäessä.

Alueen yrittäjät olivat myös huolissaan alueen maineesta ja mahdollisesti menetetyn maineen merkityksestä yritystoiminnalle. Takkatien asuntolahankkeen vastustajien haastatteluista ja kirjoituksista ilmeneekin huoli alueen turvallisuuden menettämisestä, vaikka kyseessä ei ollutkaan varsinainen asuinalue. Pelättiin, että lapset eivät enää voisi

kulkea turvallisesti koulumatkojaan eivätkä leikkiä tutuissa metsiköissä. Myös läheisillä lenkkipoluilla liikkumista pidettiin asuntolatoiminnan käynnistymisen jälkeen arveluttavana. (Sihvola 2008, 28–51, 44–47.)

Tuntemattomia miehiä pidetään yleisesti pelottavampana kuin naisia ja siten pelot olivatkin ymmärrettäviä, koska asuntola oli tarkoitettu nimenomaan viidellekymmenelle asunnottomalle miehelle. Poikkeavuuden ja vierauden pelko samaistetaan helposti kielteisenä pidettyyn ennakkoluuloisuuteen. Lisäksi asumattomalle pienteollisuusalueelle sijoitettavan asuntolan ympärillä ei olisi ollut asutetun ympäristön luomaa sosiaalista kontrollia samalla tavoin kuin esimerkiksi kaupunkien keskustoissa. Näin ollen mahdollisesti päihteiden laiton välittäminen ja kauppaaminen sekä väkivaltainen välien selvittely olisi voinut tuodakin todellisia ongelmia lähialueelle. Loppujen lopuksi asuntolahanke kaatui korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä. (Hassi-Nuorluoto 2000, 28, 38; Sihvola 2008, 44–47.)

4.5 Asunnottomien palveluja Euroopassa

Pääkaupunkiseudun asunnottomien palveluiden kehittämissyksikköhankkeen 2005–2007 tavoitteena oli perustaa pääkaupunkiseudulle asunnottomien palveluiden yksikkö kehittämistä, tutkimusta ja koulutusta varten. Taustalla oli valtion ja kuntien vuonna 2002 sopimat tavoitteet ja toimenpiteet pääkaupunkiseudun asunnottomuuden vähentämiseksi. Lopulta hankkeessa olivat mukana Espoon mielenterveys- ja päihdepalvelut, Helsingin asunnottomien sosiaalipalvelut ja Vantaan päihdehuollon kuntouttavat asumispalvelut. Kauniainen osallistui hankkeeseen yhteyshenkilön kautta. Tärkeänä tavoitteena oli järjestää asunto yksinäisille ja perheellisille asunnottomille sekä mahdollistaa riittävät asumisen tukipalvelut. Hanke oli mukana myös pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelman valmistelemissa ja Hietaniemenkadun palvelukeskuksen suunnittelemisessa. (Sunikka 2007, 16–17.)

Suomessa asunnottomuus on erityisesti pääkaupunkiseudun ja suurimpien kaupunkien ongelma. (ARA 2011, 6–8). Siten asunnottomien määrän lisääntyessä tarvitaan uusia ratkaisumalleja erilaisiin asumistarpeisiin vastaamiseksi. Osa asunnottomista kykenee itsenäiseen asumiseen, mutta osa asunnottomista tarvitsee erilaista tukea ja apua asumisen

onnistumiseksi. Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamisen lisäksi onkin turvattava myös sosiaalietuuksien varassa elävien ihmisten kohtuuhintainen asuminen. Mutta asunnottomuus ei kuitenkaan poistu vain kohtuuhintaisia asuntoja rakentamalla, koska kaikilla asunnottomilla ei ole asumiseen tarvittavia taitoja, eivätkä kaikki asunnottomat ole koskaan asuneetkaan itsenäisesti. Lisäksi heikentynyt psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky vaikuttaa myös asumisen onnistumiseen. Asunnottomuuden vähentämiseksi ja asumisen onnistumiseksi tarvitaan kohtuuhintaisten, asunnottomien tarpeisiin vastaavien asuntojen lisäksi eritasoista apua ja tukea. (Sunikka, Seppälä & Granfelt 2007, 10–12, 27–28; Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 42–46, 117–120.)

Koska asunnottomuus on erityisesti pääkaupunkiseudun ja suurten kaupunkien ongelma (ARA 2011, 6–8), on hyvä tutustua myös eurooppalaisiin malleihin asunnottomien palveluiden järjestämiseksi. Ulkomaille suuntautuvilta tutustumis- ja opintomatkoilta saadaan uusia ideoita ja tärkeää kansainvälistä tietoa siitä, miten muissa maissa työskennellään asunnottomien parissa ja minkälaisia palveluja asunnottomille tarjotaan. Samalla myös kohdemaat saavat tietoa suomalaisista toimintatavoista ja palvelujärjestelmistä. Siten kehittämissyöksikköhankeeseen edustajat tutustuivat Tallinnan, Tukholman ja Rotterdamin asunnottomien palveluihin. (Sunikka 2007, 18–28.)

Viron liittyttyä Euroopan Unioniin vuonna 2004 matkustaminen Suomen ja Viron välillä helpottui ja valitettavasti myös erilaiset lieveilmiöt lisääntyivät. Siten Suomen ja Viron välinen yhteistyö on tärkeää asunnottomuuden vähentämiseksi ja asunnottomille kuuluvien palveluiden saamiseksi omasta maastaan. Virossa keskiluokan halu vähentää katurikollisuutta onkin vaikuttanut myönteisesti asunnottomuuden poistamiseen ja asunnottomien palveluiden kehittämiseen. (Sunikka 2007, 18–20.)

Tukholmassa terveysneuvontapisteiden palvelut ja akuuttihammashoito ovat asunnottomille maksuttomia mutta jatkotutkimuksiin tarvitaan sosiaalitoimen maksusitoumus. Tukholmasta saatiinkin ideoita moniammatillisen arviointityömallin ja asunnottomien terveyspalveluiden kehittämiseen. (Sunikka 2007, 22–23.) Esimerkiksi lääkärin, sairaanhoitajan, sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan muodostama moniammatillinen työryhmä mahdollistaa asunnottomien asiakkaiden asioiden kokonaisvaltaisen hoitamisen (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 112).

Rotterdamin matalan kynnyksen huumeidenkäyttäjien palvelut ovat kiinnostavia, koska kuntoutukseen sitoutuneille aktiivihuumeidenkäyttäjille on Suomessa palveluja mutta hoitoon sitoutumattomille ei juurikaan. Rotterdamin Delta Bouman päivakeskus on valtion, kunnan ja oikeusministeriön rahoittama säätiö, jonka alaisuudessa olevien toimipisteiden toiminta keskittyy asunnottomien asioiden hoitoon ja erityisesti nuorten päihdeongelmien ennaltaehkäisyyn. Lähes kaikki asiakkaat ovatkin asunnottomia, jotka ovat käyttäneet huumeita useita vuosia. Päiväkeskuksessa voi asioida päihtyneenä, syödä, katsoa televisiota ja pestä pyykkiä. Keskuksessa on myös erilliset huumeidenkäyttöhuoneet ja keskus tarjoaa huumeidenkäyttäjille foliot, lusikat ja neulat. Muuten päihteidenkäyttö on kielletty. (Sunikka 2007, 23–24.)

Päiväkeskuksen tavoitteena ei aina ole käytön lopettaminen kokonaan, vaan asiakkaita motivoidaan vähentämään käyttöä tai siirtymään pistämisestä polttamiseen. Asiakkaita yritetään myös huumeidenkäytöstä huolimatta kiinnittää normaalielämään tukemalla heitä asumisen ja työn järjestämisessä sekä sosiaalisen verkoston rakentamisessa. Lisäksi työtoimintaan osallistumalla asiakkaat voisivat laillisesti ansaita rahaa. Päiväkeskuksen yhteydessä toimivassa kuntoutuskeskuksessa asutaan ensin ryhmämuotoisesti ja sen jälkeen asiakkaalla on mahdollisuus siirtyä soluasumiseen. (Sunikka 2007, 25–26.)

Volker Busch-Geertsema (2005, 205) tarkastelee syrjäytyneiden, keski-ikäisten pitkäaikaisasunnottomien miesten asuttamisen onnistumiseen ja epäonnistumiseen vaikuttavia tekijöitä kolmessa eurooppalaisessa suurkaupungissa: Dublinissa, Hannoverissa ja Milanossa. Hän etsii vastauksia siihen, ovatko asunnottomat kykeneviä tavalliseen asumiseen, voivatko syrjäytyneet asunnottomat yksilöllisen tuen ja avun turvin parantaa elämänlaatuaan ja integroitua takaisin yhteiskuntaan. Lisäksi häntä kiinnostaa se, mitkä ovat tärkeimpiä asuttamisessa huomioitavia tekijöitä ja mitä asioita olisi hyvä huomioida, jotta asutetut asunnottomat onnistuisivat pitämään asuntonsa. (Mt.)

Asunnon löytyminen ei paranna köyhän asunnottoman sairauksia, ei tee hänestä rikasta eikä viisasta mutta yksilöllisten tarpeiden mukaan räätälöityjen tukienpalveluiden avulla asuminen tavallisessa vuokra-asunnossa voi onnistua. Esimerkiksi Busch-Geertseman (2005) tutkimukseen osallistuneista 29/36 asukkaan asuttaminen onnistui ja asukkaat saavuttivat tietyn tason itsenäisyyden. Täysin itsenäisesti toimeentulevat muodostivat vähemmistön mutta lähes kaikkien asukkaiden elämänlaatu koheni asuttamisen jälkeen.

Suurimman osan taloudellinen tilanne ei kuitenkaan parantunut, koska heidän oli rakenteellisista ja terveydellisistä syistä johtuen hyvin vaikeaa löytää palkkatyötä. (Busch-Geertsema 2005, 205–206, 221.)

Köyhyyden lisäksi yksinäisyyden ja sosiaalisten verkostojen puute vaivaa monia asutettuja asunnottomia ja sen vuoksi riittävien tukienpalveluiden, kuten työtoimintaan osallistumisen mahdollisuus, on erittäin tärkeää koko asuttamisprosessin aikana ja sen jälkeenkin. Tarpeellisten tukipalveluiden lisäksi ihmisten asenteilla on merkitystä asumisen onnistumiseksi eikä ole ollenkaan itsestään selvää, että kaikki ihmiset uskoisivat asunnottomien kykenevän palaamaan yhteiskunnan normaalikansalaisiksi. (Busch-Geertsema 2005, 205–206, 221.)

5. TUTKIMUKSEN KULKU

5.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä toimii kausaalisuhteita etsivälle kokeelliselle tutkimustavalle vastakkaista lähestymistapaa edustava sosiaalinen konstruktionismi. Tämän tulkintatavan mukaan sosiaalisuuden muotoja ei johdeta yksilön motiiveista, vaan yhteiskunnasta ja kulttuurisista merkitysjärjestelmistä. Maailma rakennetaan mielessä: ihmisen mieli ja mielen sisällöt ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen tuotteita. Ihminen on sosiaalinen olento, jonka sosiaalisuuden muodot ja toiminta johdetaan sen yhteiskunnan ja kulttuurin kielellisesti rakennetuista, alati muuttuvista merkitysjärjestelmistä, jonka piiriin ihminen syntyy. Mieli syntyy kielestä ja kieli ja vuorovaikutus ovat keskeisiä tekijöitä ajatuksen syntymisessä. Siten paras tapa ymmärtää ihmistä on tuntea se merkitysjärjestelmä, jonka rakentamiseen ja ylläpitämiseen hän vuorovaikutussuhteissaan osallistuu. (Burr 1995, 3–8; Myllyniemi 2001, 63–76)

Sosiaalista konstruktionismia edustaa diskurssianalyysiksi kutsuttu puheen ja tekstien tutkimus. Diskurssianalyysissa eritellään puheen ja kielen kautta luotuja näkemyksiä ihmisistä, asioista ja tapahtumista. Sen mukaan kieli on väline, jolla luodaan todellisuudesta vaihtelevia tulkintoja eli versioita. Samasta tapahtumasta voidaan esittää useita erilaisia versioita eikä mitään versiota tule pitää toista todempana. (Myllyniemi 2001, 224–227.) Siten asunnottomien asuttamisongelmistakin voidaan olla montaa mieltä eikä kenenkään tulkintaa voida pitää ainoana oikeana.

Useissa diskurssianalyttisissä tutkimuksissa käsitellään valtaa. Kielen käytön kautta ihmiset osoittavat toisilleen tietynlaisia ominaisuuksia, oikeuksia ja velvoitteita eli tietynlaisia subjektipositiioita. Siten ne ihmiset ja ihmisryhmät, jotka osaavat käyttää puheen mahdollistamaa valtaa, määrittelevät sitä, miten asioiden tulisi olla ja miten asiat tulisi järjestää. (Myllyniemi 2001, 224–227.) Asunnottomistakin on monia näkemyksiä, joihin perustuen heitä yritetään asuttaa ja tällöin pohditaan myös asunnottomien oikeuksia ja velvollisuuksia. Onnistuneiden asumisratkaisujen tekemiseksi voisi tutkimustiedon ja asumisratkaisusta päättävien tahojen lisäksi huomioida myös asunnottomien parissa työskentelevien ammattilaisten ja asunnottomuutta kokeneiden ihmisten näkemykset.

Sosiaalisen konstruktionismin varhaishistoriaa edustaa George Herbert Meadin symbolinen interaktionismi. Klassikkoteoksessaan *Mind, self and society* (1934) hän kuvaa ihmisen symbolisen kyvyn kehittymisen mahdollistamaa irtautumista animaalisesta sosiaalisuudesta. Symbolisen viestinnän, kuten äänien, eleiden ja sanojen käytön kautta ihmiset määrittelevät tilanteita. Olennaista viestinnässä onkin se, että viestin lähettäjä ja vastaanottaja ymmärtävät viestin samalla tavalla. Symbolisen kyvyn kautta ihminen kykenee myös asettumaan toisen ihmisen asemaan ja näkemään asiat toisen näkökulmasta. (Myllyniemi 2001, 42, 69–71, 224–225.)

Asunnottomien parissa työskentelevistä harvalla on omakohtaista kokemusta asunnottomuudesta, ainakaan pitkäaikaisasunnottomuudesta. Siten työntekijöillä on harvemmin käytettävissään kokemustietoon pohjautuvaa tietoa siitä, miten asunnon kokee elämäntilanteensa ja miten häntä voisi parhaiten auttaa. Mutta ammatillisen auttamisen ei tarvitsekaan perustua omakohtaiseen kokemustietoon, koska symbolisen kyvyn kehittymisen takia kokemustiedon puuttumisesta huolimatta ammattilainen kykenee tarkastelemaan asioita laajemmin, myös asunnottoman näkökulmasta.

Sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden kuvaaja Erwin Goffman edustaa myös sosiaalista konstruktionismia. Hän kuvaa sosiaalista maailmaa teatterina, jossa minää esitetään. Esimerkiksi julkisuudessa voimakastahtoista esittävä poliitikko vetäytyy töiden jälkeen ”näyttämön” taakse kotiin. Kotona hän rentoutuu ja valmistelee seuraavan päivän uutta ”esitystä”. Goffmanin mukaan vuorovaikutustilanteet ovatkin rituaaleja, jotka yritetään viedä onnistuneesti läpi. (Myllyniemi 2001, 72–74.)

Ihmiset välttelevät arkojen asioiden puheeksi ottamista suojellakseen itseään ja auttaakseen toista ihmistä pääsemään hämmentävän tilanteen yli. Goffmanin moraalisen ura –käsitteen avulla voidaan kuvata myös leimatun eli stigmatoidun, päihdeongelmaisen asunnottoman minuuden esittämistä ja piilottamista. Asunnon luokitellaan helposti luonteeltaan poikkeavaksi, epämiellyttävään marginaaliryhmään kuuluvaksi ihmiseksi. Siten asunnottoman sattumalta kohdatessa vaikkapa entisen työkaverinsa, voi työkaveri väistellä puheessaan asunnottoman elämäntilannetta. Sosiaalinen käyttäytyminen tapahtuukin aina jossakin merkitysjärjestelmässä eli kehyksessä. Siten asunnon omaavan ”normaalin” ihmisen ja asunnottomaksi leimatun ihmisen kohdatessa asunnottomuudesta tulee arka ja hämmentävä asia. (Myllyniemi 2001, 72–74.)

Myös sosiaalisen konstruktionismin piiriin kuuluvan Rom Harrén 1970-luvulla kehittämän etogeenisen lähestymistavan mukaan ihmisen tavoitteellinen toiminta ohjautuu mielen biologisesti määräytyneiden syvärakenteiden ja yhteisön sosiaalisen järjestelmän pohjalta. Tällöin ollaan kiinnostuneita luonnollisen toiminnan episodien, kuten puheluiden ja ravintolaillallisten keskusteluissa omaksutuista tai osoitetuista asemista ja näiden asemien antamista oikeuksista ja velvollisuuksista. Sosiaalista konstruktionismia edustaa myös Harold Garfinkelin 1950- ja 60-luvuilla kehittämä arkitiedon ja arkielämän järjestyksen tutkimus eli etnometodologinen keskustelunanalyysi. Sen tavoitteena on kuvata keskustelussa maailmanlaajuisesti noudatettavia normeja. (Myllyniemi 2001, 74–76.)

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan sosiaalinen todellisuus siis rakentuu sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa käytetyn kielen mukaan. Näin ollen kielen ja puheen käytön kautta ihmiset muodostavat myös asunnottomista erilaisia käsityksiä ja diskurssit ohjaavat sitä, mitä asunnottomista ajatellaan ja miten heidän kanssaan tulisi toimia. Mutta, koska sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen vaikuttavat kielen ja puheen käyttäjän elämänhistoria ja kulttuuriympäristö, ovat asunnottomiakin koskevat käsitykset suhteellisia. (Burr 1995, 3–8.) Näin ollen tähän tutkielmaan haastattelemieni ammattilaisten näkemyksiinkin vaikuttaa heidän eletty elämänsä ja työympäristönsä eikä mitään asunnottomiin liittyvää käsitystä ja oletusta voi pitää toistaan parempana tai oikeampana.

Sosiaalisen konstruktionismin heikkoutena voidaan kuitenkin pitää sitä, että se ei aina huomioi tarpeeksi sosiaalisten rakenteiden ja ihmisryhmien valtaerojen luomia rajoituksia. (Howard & Hollander 1997, 39, 41.) Vallasta on kyse myös silloin, kun kuntatasolla laaditaan erilaisia sosiaalisektorin suunnitelmia asunnottomuuden hoitamiseksi (Jokinen & Juhila & Pösö 1995, 20). Asunnottomat ovat useimmiten köyhiä ihmisiä, joiden tulot muodostuvat pääasiassa Kansaneläkelaitoksen tai eläkevakuutusyhtiöiden maksamista työttömyys- tai eläke-etuuksista sekä toimeentulotuesta. Lisäksi viranomaispäätöksillä huolehditaan asunnottomien taloudellisesta tilanteesta eikä siten saisi olla yhdentekevää, minkä hintaisiin ja tasoihin asuntoihin asunnottomia asutetaan.

5.2 Tutkimuskysymykset

Tarkastelen tutkielmassani asunnottomien parissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkökulmasta asunnottomien asuttamisongelmia. Puolistrukturoitujen teemahaastattelujen teemoina olivat asiakkaiden asunnottomuuteen johtavat syyt, asunnottomuuden ennaltaehkäisy, asunnottomuuteen vaikuttavat yksilölliset ja rakenteelliset tekijät, työskentelykeinot sekä asunnottomien palaaminen asiakkuuteen asuttamisen jälkeen. Näiden teemojen avulla etsin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiini:

1. Millaisia määrytyksiä työntekijät tuottavat asunnottomista?
2. Minkälaisia yksilölähtöisiä ja rakenteellisia asuttamisen esteitä työntekijät mainitsevat?
3. Mitkä olisivat sopivia asumismuotoja asunnottomille?

5.3 Teemahaastattelut

Haastateltavien avulla sain tietoa asunnottomien tilanteesta ja asunnottomien ongelmien yhteiskunnallisista yhteyksistä. Laadullisen tutkielmani empiirinen aineisto koostuu erään suomalaisen suuren kaupungin päivittäin asunnottomia kohtaavien kahdeksan sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen teemahaastatteluista. Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta kaikki olivat työskennelleet asunnottomien kanssa useita vuosia, jopa vuosikymmeniä. Siten osa haastateltavista oli nähnyt myös 1990-luvun lama-ajan kotitalouksien taloudellisen tilanteen heikkenemisen sekä päihde- ja mielenterveysongelmien lisääntymisen seuraukset omassa asiakaskunnassaan.

Aloitin tutkimusseminaarin tammikuussa 2011 ja mielenkiintoni mukaisen graduaiheen esittelin huhtikuussa 2011. Tällä välin olin ollut yhteydessä erään kaupungin Nimi ovesa – hankkeen edustajaan ja keskustellut puhelimitse hänen kanssaan tutkimusaiheestani. Sovimme tapaamisen ja jatkoimme keskustelua asunnottomuusaiheesta. Hankkeen edustajan avulla sain muun muassa tietoa asunnottomien parissa työskentelevistä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista. Siten otin puhelimitse yhteyttä muutamiin tahoihin, joille esittelin aiheeni ja sovin henkilökohtaisen tapaamisajan. Ennen ensimmäistä sovittua tapaamista tapasin vielä hankkeen edustajan, joka auttoi minua haastatteluteemojen

laatimisessa. Näin ollen haastattelun aihepiirit muodostuivat lähes valmiiksi yhdessä pohtimisen tuloksena ja aloitin puolistrukturoidut teemahaastattelut (liite) maaliskuussa 2011 ja viimeiset haastattelut tein heinäkuussa 2011. Aineiston litteroituani ja luettuani sen läpi moneen kertaan myös tutkimuskysymykset täsmentyivät.

Teemahaastattelulle ominaiseen tapaan haastattelutilanne oli keskusteleva ja aihepiirien aloitus- ja lopetusjärjestykset vaihtelivat haastattelutilanteen ja haastateltavien puheliaisuuden mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 92.) Ensimmäiset kaksi tutkimukseen osallistujaa haastattelin parina työntekijöiden työpaikalla. Aluksi suunnittelin suorittavani kaikki haastattelut yksilöhaastatteluina, mutta ajan säästämiseksi ja erityisesti matkakustannussyistä kokeilin parihaastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2011, 63). Parihaastattelutilanne olikin luonteva, noin tunnin pituinen keskusteluhetki. Haastatteluäänitteet litteroin eli kirjoitin puhtaaksi haastattelupäivän iltana kotiin palattuani. Äänitteet litteroin sanasanaisesti lukuun ottamatta erilaisia empimisilmaisuja, äännähdyksiä ja aikailuja. (Hirsjärvi 2005, 210.) Koska aikaa haastattelutilanteesta äänitteen purkamiseen oli kulunut vain muutama tunti, vältin parihaastatteluiden litterointivaiheelle mahdollisen puhujäänien unohtamisen (Hirsjärvi & Hurme 2011, 63.)

Loput kuusi haastattelua tein alkusuunnitelmastani poiketen yksilöhaastatteluina. Niihin päädyin, koska haastateltavat työntekijät työskentelivät eri toimipaikoissa ja siten oli hankalaa saada järjestettyä yhteistä haastattelu-aikaa. Matkakustannuksissa en kuitenkaan onnistunut säästämään, koska kunkin haastateltavan haastattelut suoritin eri päivinä, mutta myös yksilöhaastatteluiden äänitallenteet litteroin välittömästi samana iltana tai seuraavana päivänä. Siten tutkimusta varten kertyi yhteensä 83 sanasanaisesti puhtaaksi kirjoitettua sivua.

Ensimmäisille haastattelukerroille oli luonteenomaista se, että esitin kysymyksiä suoraan haastattelurungosta ja osallistuin innostuneesti keskusteluun. Ammattimaisen tutkimushaastattelun luonteen mukaista ei kuitenkaan ole omien mielipiteiden esiintuominen ja tärkeää on myös vastausajan antaminen haastateltavalle. Haastattelukertojen lisääntyessä osasinkin ensimmäisiä kertoja sujuvammin suunnata keskustelua tutkimusongelman kannalta keskeisempiin asioihin. Tutkimushaastattelu oli siten myös oppimisprosessi, jonka aikana haastattelutaitoni kehittyivät. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 102–105, 124–125.)

5.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Litteroituani aineiston kesällä 2011 luin tekstiä läpi moneen kertaan ja loppujen lopuksi teksti tuli minulle niin tutuksi, että kyllästyin koko aineistoon ja hieman ehkä tutkimusaiheeseenikin. Ennen haastattelujen aloittamista olin lukenut joitakin asunnottomuuteen liittyviä tutkimuksia, keskustellut aiheesta Nimi ovesa –hankkeen edustajan kanssa ja seurannut muutenkin asumiseen liittyvää julkista keskustelua internetistä, lehdistä, televisiosta ja radiosta. Mutta kului siis useita kuukausia ennen kuin jälleen palasin aineistoni pariin ja tutustuin aiemmin tutustumaani aineistoon uudestaan. Teksti itsessään ei luonnollisesti ollut muuttunut miksikään, mutta välikuukausien aikana lukemani ja kuulemani perusteella tarkastelin sitä uusin silmin. Aineistoon perehtymisessäni oli näin ollen useiden kuukausien tauko.

Sisällön analyysi on menetelmä, joka antaa määrällistä tietoa ja edellyttää minimaalisesti tekstin tulkintaa. Tutkittavasta tekstistä etsitään tietyt sanat, ilmaiset ja lasketaan näiden määrät. (Myllyniemi 2001, 42.) Siten ennen kuin varmistuin analyysimenetelmäni valinnasta, aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä, tutustuin myös teorialähtöisen sisällönanalyysin eli deduktiivisen sisällönanalyysin vaihtoehtoon. Tällöin aineiston analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä, joka tukeutuu johonkin teemaan tai käsitekarttaan. (Tuomio & Sarajärvi 2009, 113).

Teorialähtöisessä analyysissä muodostetaan ensimmäiseksi analyysirunko aineistolähtöisen sisällönanalyysin luokituksien mukaisesti. Aineistosta voidaan poimia runkoon kuuluvia asioita ja rungon ulkopuolelle jäävistä asioista muodostetaan jälleen aineistolähtöisin menetelmin uusia luokkia. Runko voi olla hyvin väljä ja strukturoitukin. Strukturoituun analyysirunkoon kerätään vain analyysirunkoon sopivia asioita. Tällöin voidaan testata aikaisempaa teoriaa tai käsitejärjestelmää uudessa yhteydessä. (Tuomio & Sarajärvi 2009, 113).

Jos olisin päätenyt analysoimaan haastatteluaineistoni teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmin, olisin määritellyt ala- ja yläluokat aikaisemman tiedon, siis lukemieni tutkimusten, perusteella ja olisin etsinyt aineistosta niihin sopivia sisältöjä niitä kuvaavista lausumista. Tällöin analyysiani olisi ohjannut valmis, aikaisempaan tietoon perustuva

teoria tai käsitejärjestelmä ja olisin edennyt yleisestä yksityiseen (Tuomio & Sarajärvi 2009, 113–115).

Esimerkiksi minulla olisi ollut valmiina Juhilan (2008) käsite ”kaikkein vaikeimmissa elämäntilanteissa olevat ihmiset” eli yläluokka. Sen jälkeen olisin etsinyt haastatteluaineistostani yläluokkaan sopivaa alkuperäistä lausumaa, joka olisi voinut seuraava: ”Tulee ja niillä on yleensä häätöjä tai sitten on niin vaikea päihdeongelma, että ei kykene asumaan.” Tämän jälkeen olisin redusoinnin eli pelkistämisen keinoin muodostanut pelkistetyn ilmauksen, jonka mukaan vaikea päihdeongelma ja useat häädöt vieraannuttavat normaaliasumisesta. Siten olisin muodostanut esimerkiksi alaluokan ”asumiskyvyttömyys”. (Mt., 116.)

Mutta aineistoni analyysin toteutin loppujen lopuksi aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Tähän mennessä aikaa olikin kulunut jo vuosi haastatteluiden aloittamisesta, kunnes huhtikuussa 2012 tutustuin jälleen aineistooni. Tällä kertaa pakotin itseni lukemaan sitä läpi uudestaan ja uudestaan ja yritin olla kyllästymättä aineistoon. Lukemista aloittaessani tajusin, että olin pitkään tyytynyt siihen, että aineisto on kerätty ja ikään kuin vain odottelin sitä hetkeä, että ryhtyisin toimeen eli aloittaisin analyysin tekemisen. Useita mahdollisuuksiahan oli jo ollut enkä vielääkään tiedä, miksi toimeen tarttuminen oli loppujen lopuksi niin vaikeaa. Siten vihdoinkin ryhdyin järjestämään keräämääni haastatteluaineistoa tavoitteenani esitellä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa mahdollisimman aineistolähtöisesti asunnottomien asuttamiseen liittyviä ongelmia.

Aineistolähtöinen laadullinen eli induktiivinen analyysi suoritetaan kolmessa eri vaiheessa. Siten analyysin ensimmäisessä vaiheessa redusoin eli pelkistin litteroimani haastatteluaineiston kevät-kesällä 2011. Pelkistäminen voi olla tiedon tiivistämistä tai osiin pilkkomista. Ennen analyysin aloittamista määrittelin analyysiyksikön, joka oli yksittäinen sana, kokonainen lause, lauseen osa tai useita lauseita sisältävä ajatuskokonaisuus. Näin ollen pelkistin litteroimani aineiston merkitsemällä korostuskynällä aineistosta tutkimustehtävän kysymyksiä kuvaavia ajatuskokonaisuuksia. Melko pian merkattuani ja lajiteltuani ajatuskokonaisuuksia tulostamastani aineistosta siirryin tietokoneen äärelle, etsin merkitsemäni kohdat tietokoneen tekstitiedostoistani ja listasin ilmaiset uuteen tekstitiedostoon. Siten alla esimerkki haastatteluaineistoni redusoinnista eli pelkistämisestä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110):

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
<i>”No, aika monella meidän asiakkailla on häätö taustalla ja se häätö on tullu esimerkiksi vuokratien tai häiriökäyttäytymisen takia.”</i>	<i>Häiriökäyttäytyminen</i>
<i>”Jos on viis häätöä taustalla, niin ei kukaan ota sitä enää asumaan.”</i>	<i>Häätö</i>

Analyysin toisessa vaiheessa kävin vielä läpi nimeämäni alkuperäisilmaukset eli pelkistetyt ilmaukset ja etsin samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Sen jälkeen klusteroin eli ryhmittelin samaa tarkoittavat käsitteet, yhdistelin ne ja nimesin sisältöä kuvaavalla asunnottomuusilmiön käsitteellä. Näin sisällytin yksittäiset tekijät vähitellen yleisimpiin käsitteisiin ja samalla tiivistin aineistoa. Siten aiemmin kuvaamani pelkistetyt ilmaukset ”häiriökäyttäytyminen” ja ”häätö” ryhmittelin kuuluviksi alaluokkaan ”vuokratien, häädöt ja häiriökäyttäytyminen”. Tätä abstrahointia eli käsitteellistämistä tein niin kauan kuin se aineiston sisällön näkökulmasta oli mahdollista. Siten sain vastaukset tutkimuskysymyksiini. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–111.)

Kuten aiemmista luvuista ilmenee, asunnottomuus ei viittaa mihinkään selväpiirteiseen ominaisuuteen eikä ole olemassa samoin käyttäytyvien asunnottomien ryhmää eivätkä kaikki asunnottomat ole näkyvästi huono-osaisia päihdeongelmaisia, vaikka suurimmalla osalla mielenterveys- ja päihdeongelmia onkin (Hassi-Nuorluodon 2000, 20; Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 103). Kuitenkin asunnottomien lapsuuden kokemusten, sosiaalisten taitojen, terveysongelmien, rahankäytön ja elämäntyylin tulkitsemisen avulla sain käsityksen asunnottomien asuttamisongelmiin vaikuttavista tekijöistä. Siten nämä tulkinnat osaltaan auttoivat minua ymmärtämään asunnottomuusilmiötä ja asuttamisprosessin ongelmia.

Sisällönanalyysin kolmannessa vaiheessa erotin tutkimukseni kannalta olennaisen tiedon ja etenin alkuperäisistä kielellisistä ilmauksista johtopäätöksiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissäni liitin siis haastatteluaineistoni lukemaani kirjallisuuteen ja esittelin tutkimustulokseni aineistosta muodostamiini teemoihin. Keskeistä onkin se, että tarkastelin ensin aineistoa ja sen pohjalta lähdin työstämään tutkielmaani. Johtopäätöksissä tarkastelenkin asunnottomuusilmiötä nimenomaan haastateltavien näkökulmasta, en asunnottomien tai omasta näkökulmastani. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–117.)

6. ASUNNOTTOMIEN MONET ONGELMAT

6.1 Heikot elämän lähtökohdat

Ihminen oppii arvostamaan ja kunnioittamaan itseään sekä välittämään itsestään ja muista ihmisistä kasvaessaan ympäristössä, jossa häntä arvostetaan ja hänestä välitetään. Näin ollen huonojen kokemusten kautta ihminen ei arvosta itseään ja hän oppii suhtautumaan kielteisesti itseensä, tekemisiinsä ja muihin ihmisiin. (Ikäheimo 2004, 325–326.) Tällöin vaarana on, että vanhemman puheen ja toimintatapojen kautta lapsi omaksuu tällaiset itseen liittyvät alemmuudentunteet omaksi minäkuvakseen. Näin mallioppimisen kautta lapsi kokee itsensä huonona eikä luota omaan osaamiseensa eikä muihin ihmisiin. Tällaisen kielteisen ajattelutavan katkaisemiseksi tärkeää on vanhemman itseen kohdistuvien kielteisten tunteiden läpikäyminen ja työstäminen, koska vanhemman voidessa paremmin myös lapsi oppii luottamaan ihmisiin ja tunnistamaan itsessään ja ympärillään olevaa hyvääkin. (Bardy 2001, 70–81.)

”Niitä on, joilla periytyy sukupolvittain mutta on poikkeuksia. Tai nää on poikkeuksia mutta kyllä ne ongelmat on periytyneet.” (A11)

”Joo. Ei asunnottomuus sinällään mutta kyllä asiakkaat kertoo paljon sitä, että on ollu alkoholikäyttöä omassa, että äiti ja isä. Kyl musta ainakin tuntuu, että aika monella sellasella asiakkaalla, jotka tavallaan tähän jää, ei saada eteenpäin, että kyl ihan semmonen malli normaalista arjesta. Että sitä ei välttämättä oo. Mitä sillä normaalilla arjella sitten käsitetäänkään mutta kuitenkin semmosta, että ne lähtökohdat ei varmaan monella ole ollu kauheen hyvät.” (A11)

”Kyllä meidän asiakkaista ihan lähestulkoon kaikilla on tosi rankat ne varhaislapsuuden ja nuoruuden kokemukset. Paljon on huostaanottoja ja päihteidenkäyttöä kotona. Mutta, kuinka paljon siellä on sitä asunnottomuutta ollu. Että varmasti se on ainakin semmonen syrjäytyminen tapahtunu monilla jo aiemmin. Turvattomuutta, jos ajattelee, mitä rakenteita kehittyi siinä vaiheessa lapsuutta, niin kyllä tosi hauraalla mennään. Sitä en osaa sanoa, että kuinka paljon just asunnottomuutta. Todennäköisesti sitäkin on enemmän kuin keskimäärin jossain väestössä, kun siellä on monilla taustassa kaikennäköistä päihdettä.” (B3)

”Jos ajattelee monia meidän asiakkaiden lähtökohtia, niin aika monella on lastensuojelutausta. Että he on niin ku pienestä pitäen ollu tai eläny päihteidenkäyttöperheessä. Vanhemmilla on voinu olla työttömyyttä elikkä on niin ku toisen polven syrjäytymistä. Kyllähän täällä on asiakkaina isä, poika,

äiti, tytär kahdessa sukupolvessa. Että ne lähtökohdat elämälle on ollu huonot ja sitten tosiaan on voinu olla lastensuojelutausta. Lastenkodeissa on aika usein ikävä kyllä niin ku suora putki sitten aikuiselämän toiseen laitokseen, niin ku vankilamaailmaan. Ja sitten kun on tää lastensuojelutausta, niin se on tietysti järkyttävää, kun ajattelee, että ihminen ikään kuin toteuttaa semmosta valmista käsikirjoitusta elämälleen, että melkein tietää, mitä seuraavaks tapahtuu.” (E3)

Asunnottomuuden periyymiseen liittyy alkoholinkäyttöä, normaalin arkielämärytmin puuttumista, lasten huostaanottoja, turvattomuuden tunnetta, työttömyyttä ja varhaista yhteiskunnan normaalityöminnoista syrjäytymistä. Asunnottomien lapsuudenperheissä molempien vanhempien päihteidenkäyttö saattaa olla arkipäivää, jolloin lasten tarpeet jäävät taka-alalle. Siten vanhempien päihteidenkäyttö altistaa lapsen näkemään ja kokemaan lapsen kasvulle ja kehitykselle haitallista elämäntapaa. Vaikka lapsuudenperheessä ei varsinaista asunnottomuutta olisikaan, on asunnottomien elämänhistorialla kuitenkin yhteys asunnottomuuteen. Lisäksi lapsen ja nuoren on vanhempien antaman mallin kautta helppo omaksua päihdevanhempien elämäntyyli. Asunnottomuuden ehkäisemisessä tärkeää onkin vanhempien haitallisen elämäntavan siirtämisen katkaiseminen.

6.2 Puutteelliset sosiaaliset taidot

Ennen alla olevaa haastatteluosiota haastateltava kertoi kaupungin tarjoamien asuntojen useimmiten sijaitsevan yleisesti rauhattomiksi tiedetyissä taloissa. Jotkut asunnottomistakaan eivät halua niihin ja siten he useimmiten kieltäytyvätkin asuntotarjouksesta. Toisaalta erilaisista käytös- ja mielenterveyshäiriöistä johtuen osa asunnottomista ei osaa käyttäytyä asuntohaastattelutilanteen vaatimalla tavalla, mikä aiheuttanee sen, että heille ei enää jatkossa tarjotakaan kaupungin vuokra-asuntoa.

”Kaikki meidän asiakkaista ei halua edetä meidän viitoittamaa tietä, niin sanoakseni, eivätkä ota vastaan niitä asuntoja, joita kaupunki tarjoaa. Osalle kaupunki ei tarjoakaan mitään. Osa ei välttämättä osaa käyttäytyä asuntohaastattelutilanteessa niin fiksusti, että heille tarjotaan. Ovat hankalia persoonia.” (A2)

Asunnottomana asunnon etsiminen on raskasta varsinkin, jos ei muutenkaan osaa tai kykene toimimaan virastoissa ja laitoksissa yleisesti hyväksytyllä tavalla. Asunnon

etsiminen hankaloituu entisestään, jos vielä kaiken lisäksi hermostuukin nopeasti. Lisäksi asunnon löydyttyäkin on osattava toimia monenlaisten viranomaisten kanssa ja itsenäisen asumisen onnistumiseksi on hoidettava monenlaisia asumiseen liittyviä asioita.

”Paljon on ihmisiä, joilla palaa hihat nopeesti. On impulssikontrollin puutetta ja tulee sellasia räyhätilanteita. Tai sitten on laskut, että on niin ku krapulois. Impulssikontrollin puutehan voi olla ihmisellä, että se vaan tulee ja kilahtaa.”
(B4)

Asunnottoman asioiden hoitamiseksi ja asunnon löytymiseksi tarvitaankin usein toista ihmistä, joka auttaa asunnottomia asioiden hoitamisessa. On hankittava taloudenpidossa välttämättömiä varusteita, kuten astioita, vuodevaatteita, huonekaluja ja muuta sellaista. Lisäksi tulottomana tai pienituloisena on täytettävä erilaisia Kelan ja tarvittaessa myös sosiaaliviraston hakemuksia asumisen turvaamiseksi. Joidenkin kuntien vuokratyöyhtiöissä toimiikin asumisohjaajia, jotka auttavat asukkaita raha-asioiden hoitamisessa ja asioiden tärkeysjärjestykseen asettamisessa. Tarkoituksena on puuttua asumisen ongelmiin ennaltaehkäisevästi. (Lehtonen & Salonen 2008, 53, 39.) Samoin myös haastateltavat auttoivat asiakkaitaan erilaisten viranomaisasioiden hoitamisessa tarkoituksenaan välittää malli yleisesti hyväksytystä toimintatavasta ja siten helpottaa myös asunnon löytymistä.

”... treenataan sitä asiointia jossain virastossa. Samalla se on sitä asunnon hakemista, että nyt soitat sinne ja pitää tehdä näin ja, että älä nyt menetä hermoja. Että mieti, miten se asia vois edetä. Että semmonen tavallaan, että näin olis hyvä asioida.” (B8)

”Välttämättä lomakkeita he ei ymmärrä, kun lukee. Ei sitä kaikki muutkaan aina ymmärrä, mut ett sillä lailla vaikeempia ja luki- ja kirjoitushäiriöitä voi olla.” (A12)

”Aika moni sanoo kirjoitushäiriöistä. Tässä vaan nyt kun on näitä toimeentulotukihakemuksia nyt, monikin on sanonu, ett kirjoittaminen on vähän hankalaa. Ett en tiedä, johtuuko se esimerkiks päihteidenkäytöstä, vai onko sitä sitten ollu aiemmin.” (A12)

”On paljonkin sitä, että ei ymmärrä. Se on yks niin ku tähän liittyen niinku ADHD. Että tavallaan sosiaalikieli tai joku asuntopaperi tai siis joku semmonen, että kun menee pankkiin asioimaan. Ei ymmärrä.” (B4)

Käytöshäiriöiden lisäksi asunnottomilla esiintyy ymmärtämisvaikeuksia, jotka saattavat olla synnynnäisiä tai hankittuja. Esimerkiksi pään alueen vammoista voi seurata aivovaurioita ja skitsofreniaan liittyy kognitiivisen tason heikkenemistä. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 103.)

6.3 Terveysongelmat

Asunnottomilla on siis synnynnäisiä ja hankittuja sairauksia. Asunnottomuuteen liittyy erityisesti päihde- ja mielenterveysongelmia mutta myös erilaiset tapaturmat ja vammat sekä somaattiset sairaudet ovat yleisiä. Erityisesti mielenterveysongelmaisilla on puutteita asunnon säännöllisessä siivoamisessa, roskien ulosviemisessä ja sen vuoksi hajuhaitat ovatkin yleisiä.

”Siellä on päihteiden käyttöä ja sitten on mielenterveysongelmia tosi monella. Skitsofreniaa, mutta muitakin ongelmia. Ei oo kykyä niin ku asua. Ei oo kykyä pitää puhtaana sitä asuntoa. On siis hirveesti sellasta siivottomuutta, hajuhaittoja. Siellä on jotain. Haisee ja siellä on oikeesti jäänyt kaikki siivoamatta.” (B2)

”Saatetaan hamstrata ruokaa, vanha ruoka haisee siellä. Kämpä haisee ihan järkyttävältä. Siellä on tupakantumppeja, vanhoja pulloja, on saatettu oksentaa tai virtsata. Semmosessa asunnossa kun käy, hyvä kun oksentamatta pääsee itse ulos. Siellä ryypätään tosi paljon ja mennään kämpästä toiseen ja kaverit viettää siellä useamman päivän ja se on ihan räjähtänyt sen jälkeen.” (E5-6)

Kaksoisdiagnoosilla tarkoitetaan sitä, että potilaalla on päihdeongelman lisäksi ainakin yksi mielenterveyden häiriö. Päihdeongelmaisilla kaksoisdiagnoosit ovatkin yleisiä. Lisäksi asunnottomilla on somaattisia sairauksia ja välitöntä sairaalahoitoa vaativia tapaturmia ja vammoja. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 103–106.)

”Yleensä päihde- ja mielenterveysongelmat kietotuu toisiinsa. Päihteiden kanssa toki voi olla muitakin terveydellisiä ongelmia kuin mielenterveysongelmia, ett on voinu olla ihan tämmösiä somaattisiakin sairauksia ja sitten ne tavallaan yhdessä päihteidenkäytön kanssa aiheuttaa tämmösen elämänhallinnan puutteen. Laskut jää maksamatta.” (C1)

”Usein he jo tässä vaiheessa, kun he on meillä täällä sairaalassa, niin ovat semmosessa kunnossa, että toimintakyvyssä on paljon puutteita..” (C1)

Asunnottomat asioivat tapaturmien, vammojen ja pahoinpitelyiden takia muuta väestöä useammin erityisesti sairaalapäivystyksessä mutta myös terveysaseman lääkärin vastaanotolla (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 57, 59). Alentuneen fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn vuoksi kalliit laitoshoidojaksot pitkittyvät ja asunnottomien parissa on myös niin sanottua laitoshakuisuutta. Tällöin asunnon hakeutuu muiden ihmisten kanssa erilaisiin kahnauksiin tullakseen pahoinpidellyksi ja päästäkseen sairaalahoitoon. Siten asunnon saa joksikin aikaa jonkinlaisen katon pänsä päälle, ruokaa ja turvaa.

”Se myös aiheuttaa joittenkin kohdalla sitä muuta laitoshakuisuutta. Varsinkin kylminä talvina ja muutenkin, jos on raskasta tuolla elää. Eihän tänne pelkästään sosiaalisista syistä tänne sairaalaan oteta. Että kyllähän siinä on jotain muuta mutta se voi olla vähäinen se muu syy. Toki se aiheuttaa sitten sitä, kun kuitenkin sen täysylläpidon saa, joidenkin kohdalla, sitä tänne hakeutumista ja semmosta tarkoituksellista hoitojakson pitkittämistä täällä.” (D9)

6.4 Taloudenhallinnan osaamattomuutta

Monella asunnottomalla on ongelmia myös rahankäytössä ja monet ovat menettäneet luottotietonsa. Rahankäytön ongelmia on päihteitä käyttävien asunnottomien lisäksi myös päihteettömillä asunnottomilla.

”Ja luottotiedot on menny.” (A1)

”Että kyllä on ihmisiä, jotka on meilläkin raittiina mutta eivät hallitse rahankäyttöä.” (A1)

Jotkut asunnottomista ovat oikeutettuja Kelan ja eläkevakuutusyhtiöiden maksamiin etuuksiin. Lisäksi tulottomat ja pienituloiset asunnottomat ovat oikeutettuja toimeentulotukeen, kun vain muistaisivat ja kykenisivät laittamaan hakemuksen vireille. Etuuksien maksupäivinä asunnottomilla on rahaa ja silloin maksetaan kuukauden aikana kavereilta lainattuja rahoja takaisin. Usein käy kuitenkin niin, että rahat eivät riitä takaisinmaksuihin. Lisäksi rahaa lainataan kavereille ja kavereilta enemmän kuin olisi varaa lainata ja siten ollaankin taas itse loppukuukausi rahatta (Nieminen 1997, 52.).

”Niin ja vähän semmosta, että kun sitä rahaa on, niin sitä lainataan kaverille, kun se pyysi ja ollaan ite ilman. Monesti oon sanonu asiakkaalle, että älä myy kenellekään mitään, älä osta, älä lainaa äläkä ite lainaa, niin selviit. Mutta ei

se mene perille. Aina tuolla semmonen kuhina käy, että ota sää tosta ja sää tosta.” (A13)

Asunnottomuuteen johtaneista syistä vuokranmaksamisen laiminlyömistä pidetäänkin yhtenä merkittävimmistä tekijöistä:

”...mutta sitten on myöskin se vuokranmaksu sellanen, että ei kykene. Oon nähny monien kohdalla, että siis se on kykenemättömyyttä, että ei pysty maksamaan niitä vuokria. Sitten, kun se raha jostain tupsahtaa, niin se menee äkkiä sitten johonkin muuhun eikä pystytä ajattelemaan niin ku eteenpäin. Että vuokranmaksu on varmaan yks sellanen tosi iso asunnon menettämisen syy.” (B2)

”Saattaa olla, että esimerkiksi joku ei ymmärrä, että vuokranmaksu saattaa olla tärkeää, kun saa sen eläkkeen, että mihinkä ensisijaisesti ne rahat laitetaan. Joillakin saattaa olla vuokranmaksu sit vasta kaiken muun kivan jälkeen, jos jää rahaa. Niin, että ei edes tajuta tällasta asiaa.” (A11)

”Niin ja sitten, en tiedä, että onko se tietynlaista asennetta vai mitä se on, että jos tulee lasku, niin se revittää roskiin. Että ei niitä välttämättä edes aukaista.” (A12)

Asunnon voi menettää ja sitä kautta päätyä asunnottomaksi maksamattomien vuokrien ja myös häiriökäyttäytymisen vuoksi. Kykenemättömyys huolehtia säännöllisestä ja ajallaan tapahtuvasta vuokranmaksamisesta johtaakin usein häätöön ja asunnon menettämiseen. Vuokranmaksuvaikkeudet toistuvatkin usein samoilla asukkailla päätyen lopulta häätöön, koska vuokranmaksua ei pidetä tärkeänä, vaan vuokra maksetaan vasta viimeisenä kaikkien muiden menojen jälkeen.

Lisäksi jotkut asunnottomista ovat tyytyneet asunnottomana elämiseen eivätkä välttämättä edes halua tai kykenekään muuttamaan elämäntapaansa.

”Eikä oo välttämättä edes kykyä tai halua tai motivaatiota muuttaa sitä omaa elämäntyyliään sellaseks, et se edesauttais asunnon saamista ja sen asunnon pitämistä.” (A2)

”Kyllähän se monesti on, että ei välitä, että se on hällä väliä ja osa elää ihan niin kuin yhteiskunnan ulkopuolella. Se on valinta. Osalla tietysti voi olla halu saada asunto mutta sitten ei saa.” (C4)

Toisilla sen sijaan on niin paljon maksamattomia velkoja, että ovat turhautuneet ja luovuttaneet kauan aikaa sitten eivätkä usko asioiden muuttuvan paremmaksi. Asunnottomuudesta toisaalta haluttaisiin nousta ylös mutta tilanne koetaan velkojen vuoksi mahdottomana eikä asunnon löytymistä välttämättä enää pidetäkään kovin tärkeänä. Elämän koetaan sujuvan ilman vakituista asuntoakin.

”Ehkä sitte myös vähän semmosta luovuttamistakin mun mielestä. Että kun jotkut, joilla on hirveesti jo velkaa ja sit ku tulee niitä laskuja, ne niin ku ajattelee, ett ei näistä selvitä entisistäkään, että pistetään nääkin nyt menee sinne samaan sitten. Että jotenkin musta tuntuu, että on vähän ehkä luovuttanu sen suhteen, ett asiat siitä mitenkään. Justiin siitä kuulee sitte, että velat kyl unohdetaan jossain vaiheessa ja tämmöstä.” (A12)

Asunnottomuuteen voi olla syynä myös haluttomuus maksaa asumisesta:

”Esimerkiksi raha voi olla syynä. Että kun tulee palvelumaksu vuokran lisäksi ja muuta, niin eivät suostu.” (A2)

”Eivät halua maksaa omaa osuuttaan, vaikka saisivat toimeentulotukea. Joku voi katsoa, että on halvempi asua esimerkiksi asumispäivystyksessä kuin jossain tuetus.” (A2)

”Meillä on näitäkin tosiaan, jotka saa sen asunnon, mutta aina menettää sen, kun ei suostu maksaa vuokraa.” (F8)

Asunnottomana on jo totuttu siihen, että rahaa kuluu muihin asioihin kuin asumismenoihin. Tukiasumisestakin pitää maksaa omavastuuosuus eivätkä kaikki asunnottomat sen takia halua asua tukiasunnossa, vaan yöpyvät mieluummin asumispäivystyksessä. Jotkut asunnottomat onnistuvatkin toisinaan saamaan vuokra-asunnon mutta menettävät sen varsin nopeasti maksamattomien vuokrien takia.

6.5 Holtiton elämäntyö

Asumiskyvyttömyys ilmenee avuttomuutena ja kyvyttömyytenä huolehtia säännöllisestä, kuukausittain tai muun sopimuksen mukaan suoritettavasta vuokranmaksamisesta, asunnon ja ympäristön siisteydestä. Myös häiriökäyttäytyminen voi olla käräjäoikeuden häätöpäätökseen johtava peruste purkaa asumissopimus.

”No, aika monella meidän asiakkaista on häätö taustalla ja se häätö on tullu esimerkiksi vuokratien tai häiriökäyttäytymisen takia.” (A1)

”Ja vähän sitte semmosta vastuuttomuuttakin.” (A13)

Muista asukkaista piittaamaton kaveripiiri ja häiriökäyttäytyminen ilmentävät kyvyttömyyttä rajata sitä, ketä asunnossa kulloinkin vierailee ja millä ehdoilla. Toisaalta saattaa olla, että asukas itsekään ei ole kiinnostunut naapureiden asumisviihtyisyydestä eikä pidä naapureita häiritsevää elämäntapaansa ongelmallisena.

”Osalla saattaa olla tuttavapiiri senkaltainen, joka tulee häiriköimään, että vaikka itse ei käyttäis päihteitä mutta saattaa sit olla yövieraita, jotka tappelee ja mekkaloi kaiken yötä. Että häätö tulee toisensa perään semmosen takia.” (A4)

”Yleensä jonkinlainen päihteidenkäytön ongelma. Mutta usein sitte yhdessä vielä elämäntavan aiheuttamat ongelmat, että voihan se olla, että vuokrat on hoidettu ajallaan mutta muuten sen elämäntapa on ollu niin holtintonta, että johtanu varoitusten kautta häädön antamiseen.” (D1)

Vuokranmaksuvaikeuksien ja järjestyshäiriöiden taustalta löytyykin usein vaikeita elämänhallintaan liittyviä ongelmia (Hietikko 2004, 17).

”Että, jos alkon tai muitten aineitten käyttöön siinä on, että porukat tulee, melutaan ja rällätään ja muut vuokralaiset häiriintyy, rikotaan paikkoja ja muuta. Ei toki aina, voi tietenkin sitten olla muitakin, että päihteillä ei ole mitään osuutta, että on mielenterveydessä problemaa, että on tullu kyvyttömäksi hoitaa asioitaan, vuokranmaksuja tai muita. Että näinhän ne nyt useimmiten on.” (D1)

”Se on tietenkin raskauttavaa, että asumisessa on ollu häiriökäyttäytymistä. Joskus se tietenkin on voinu olla ulkopuolisesta kiinni, että on voinu olla sitten elämäntavan myötä kaikennäköistä ulkopuolista tulla ja pistäny alaovee säpäleiks ja riehunu rapussa ja muuta.” (D3)

”Nytkin meillä on monta sellasta kaveria, että ne majottaa koko ajan toisia ja sitten siinä on hyvin äkkiä sellasta, että puolen vuoden sisään ne itekin lentää asunnosta ulos ja taas on yks asunnoton lisää.” (F17)

Asunnottomat pyörivät pitkin kaupunkia ja asunnon omaavien kavereiden luona milloin missäkin. Monta asunnotonta samassa asunnossa aiheuttaa melkoista meteliä ja häiriötä talon muille asukkaille. Useimmiten asunnon saanut asunnoton menettääkin jonkin ajan kuluttua saamansa asunnon majoitettuaan häiriötä aiheuttaneita kavereita. Asunnottomien

itsenäisen asuttamisen onnistumisessa tärkeää onkin tukea asunnottomia kaikin mahdollisin sosiaalisin ja taloudellisin keinoin (Busch-Geertsema 2005, 221).

”Mutta sitten on tämmöstä piiloasunnottomuutta, että asutaan toisten nurkissa. Sitähän on tietysti paljon. Asuntohakemuksia on pistetty vetää, mut on huomattu, että ei ne mihinkää johda ja sit voidaan jonkun, vaikka törkeekin tyyppin takia roikkua, että sillä nyt on joku kämppä, jossa voi olla. Vaikka se ei oo mitään seurustelusuhteen tapaista mutta, että sitte niin ku, ett ollaan ja maksetaan epävirallisesti joku raha sitten, että saadaan olla jonkun nurkissa. Mutta tietenkin mieluummin otettais oma asunto. Mut se voi olla sitte jo niin toivoton se tilanne, että ei jakseta enää yrittääkään. Että, jos siellä on kauheen monta vuotta semmosta taustalla, ei sitte enää aseta tavoitteeks sitä, että vois saada. Mikä on tietenkin surullista, että nainen on sitte niin monella tapaa lyöty.” (D8)

Varsinkin asunnottomille naisille on tyypillistä epätavanomaisissa asumissuhteissa asusteleminen. Asuntohakemuksia on saatettu laittaa vireille mutta kaupunkien vuokra-asuntojonot ovat pitkiä eikä asunnoton, luottotietonsa menettänyt ja useita häätojiä saanut nainen ehkä ole ensimmäisellä sijalla asuntotarjouslistalla. Muun muassa asunnon puutteen vuoksi asunnottomat naiset roikkuvat kaikenlaisten hulttiomiesten seurassa saadakseen katon päänsä päälle. Useimmiten yösjän saamisesta pitää kuitenkin maksaa ja maksuksi kelpaa rahan sijaan myös sänkyseura. Suurin osa asunnottomista naisista onkin seksuaalisesti hyväksikäytettyjä. (Lancet 2005, 1903.)

”Siinä on sitten se, että kaverit maksaa sillä viinalla tai kuka milläkin. Että tietysti naisilla on se perinteinen tapa. Nuoret naiset saa aina asunnon. Ne on kyllä kaikki näitä seksuaalisesti hyväksikäytettyjä.” (F17)

6.6 Halu pärjätä itse

Asunnottomuutta voidaan tarkastella myös vuokra-asuntotarjontaan liittyvänä ongelmana, jolloin ongelman odotetaan poistuvan riittävän vuokra-asuntotuotannon keinoin. Asuntotoimen ja sosiaalitoimen yhteistyöllä asunnottomuuden onkin odotettu vähenevän mutta pelkkä asuntojen tarjonnan lisääminen ei kuitenkaan riitä ratkaisemaan asunnottomien asumiskyvyttömyysongelmaa. (Hassi-Nuorluoto 1999, 13.)

”Asunnottomilla on niin monia ongelmia, että tavallaan se, että niitä asuntoja on, että se ei vielä välttämättä ratkaise kuitenkaan sitä asunnottomuutta, jos sitä kykyä siinä asumisessa ei oo. Että aina varmaan tulee olemaan sellasia ihmisiä, ketä ei voida auttaa, ketä ei halua sitä apua.” (A3)

Toisinaan asunnon saaneet entiset asunnottomat eivät halua minkäänlaista tukea ja apua eikä ilman lupaa voi kenenkään kotiin mennäkään. Toisaalta on myös ihmisiä, jotka ensin suhtautuvat hyvinkin kielteisesti tarjottuihin palveluihin mutta jonkin aikaa asiaa pohdittuaan muuttavat mielensä ja ottavat apua vastaan.

”Ja kyllä se voi olla, että semmonenkin, joka on kielteinen suhtautumaan siihen tukeen, niin voihan se myötämielistyä siinä, jos semmosta on. Mutta kun niitä on kuitenkin meidän asiakaskunnassa, ketkä ei halua ottaa vastaan tukee ja kenenkään huusholliin ei väkisin voi mennä eikä siit oo mitään hyötyä. Että varmasti osaa auttaa mutta uskosin, että kuitenkin on vielä sellasii ihmisiä, jotka ei vaan halua ottaa sitä tukee vastaan.” (A4)

”... he on aika omaehtoisia... Mutta on sekin semmonen, että ei halua ketään seuraamaan, että halua täysin itsenäisesti asua. Mutta ehkä vois suostuu, että autetaan, mutta sekin on osalla, mutta ei kaikilla.” (B6)

Asunnon saaneen asunnottoman itsenäisen selviytymisajatuksen taustalla on halu tulla itsenäisesti toimeen ja sitä pitää kunnioittaa. Taustalla saattaa kuitenkin olla myös pelko siitä, että häntä tukien ja apujen vastaanottajana pidettäisiin niin sanotusti kakkosluokan kansalaisena. Busch-Geertsema (2009, 220) muistuttaakin siitä, että erilaista tukea ja apua tarvitsevia asutettuja asunnottomia tulee kohdella samanarvoisesti muiden ihmisten kanssa.

7. ASUNNOTTOMIEN ASUTTAMISEN YKSILÖLÄHTÖISET ESTEET

7.1 Vuokravelat, häädöt ja häiritsevä käyttäytyminen

Vuokrarästit, muita asukkaita häiritsevä käyttäytyminen ja lopulta häätö voivat johtaa asunnon menettämiseen. Useilla asunnottomilla onkin takanaan useita häätöjä ja luottotiedot on menetetty. Maksamattomien vuokrien tai häiriökäyttäytymisen vuoksi uuden vuokrasopimuksen solmiminen on hankalaa, lähes mahdotonta.

”Monella meidän asiakkaista on ollu jo useita asuntoja, et eivät he niin kun ensimmäisen asunnon menetettyään vielä monikaan meille tuu asiakkaaks, vaan on ollu jo useita asuntoja ja asunnon menetyksiä.” (A1)

”No kuule, jos on viisi häätöä taustalla niin eihän kukaan ota sitä enää asumaan. Se on ihan selvä juttu, koska luottotiedot tarkistetaan ja sitten tosiaan tää, että on häätö taustalla. Se on aika huono mainos. Että melkein nää naiset, jotka tässäkin on, on monta häätöä.” (F18)

Vuokran jäätyä maksamatta vuokranantaja ja vuokralainen voivat vielä neuvotella rästiin jääneen vuokran suorittamisesta ja vuokrasuhteen jatkumisesta.

”Julkiset asuntoyhtiöt täällä eivät edellytä, että rästit maksetaan pois, vaan sitä ymmärretään, että jos on jonkinäköistä maksuhalukkuutta. Tehdään suunnitelmat ja maksetaan pikkusen pois sitä vuokraa.” (D3)

Toisin onkin häiritsevää elämää viettäneen asukkaan kohdalla. Naapureita ja ympäristöään häiritsevät asukkaat ovatkin useimmiten päihde- ja mielenterveyshäiriöisiä moniongelmaisina.

”Se on tietysti se päihteidenkäyttö sinänsä, jos se on hyvin kaoottista ja sitä kautta aiheutuu häiriöä. Jos ajattelee amfetamiinia, niin siellä yöllä saatetaan aiheuttaa ongelmia ja siis sellasta ääntä, meteliä. Se vaan tekee sen toiminnan tarpeen se pirin käyttö. Yleisin syy on varmaan se, että tulee kavereita ja sitä kautta meteliä ja oikeesti jotain vahinkoo tehdään sille asunnolle.” (B1)

”Psyykkiset ongelmat saattaa siellä olla takana. Justiin niistä aiheutuvia häiriötekijöitä. Tai häiriökäyttäytymistä.” (A1)

Kaikin puolin haitallisen elämäntavan vuoksi asuntonsa menettäneet moniongelmaiset ovatkin selvästi heikommassa elämäntilanteessa kuin pelkästään vuokranmaksuvaikeuksien vuoksi asunnostaan hädetyt. (Salovaara-Karstu & Mutttilainen 2004, 93–98.)

”Mikä tahansa mielenterveysdiagnoosi, myös masennus voi johtaa sellaseen asioiden hoitamattomuuteen myöskin.” (E4)

7.2 Tarjottavaan tukeen ja apuun suhtautuminen

Asunnottomien asuttamisen ja asunnottomuuskierteen katkaisemiseen vaikuttaa myös asunnottoman suhtautuminen tarjottavaan apuun ja tukeen. Myönteisesti asumisen tukipalveluihin asennoituvan asuttaminen onnistuu ja asunnottomuuskierte päättyy. Sen sijaan hoitosuhteen ulkopuolella olevat mielenterveysongelmaiset todennäköisesti menettävät melko nopeasti saamansa asunnon ilman riittäviä tukipalveluja (Busch-Geertsema 2005, 218.)

”Että tietysti aina on helpompaa, jos asiakas on myötämielinen ja ottaa sen kaiken tuen ja avun vastaan, mitä sinne omaan kotiin tarjotaan, niin sittenhän se asunnottomuuskierte loppuu. Mutta, jos ei näitä apuja haluta, niin aina varmaan puolen vuoden asumisen jälkeen ollaan uudestaan asunnottomia.” (A4)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman asunto ensin –periaatteen mukaan asuntoa ei tarvitse ansaita, vaan asunto on jokaisen perusoikeus. Näin ajatellen asunnottomia vaivaavien ongelmien ratkaisemisen ensimmäinen edellytys on pysyvä asunto, jonka löytymisen jälkeen voidaan ryhtyä selvittämään ihmisen elämässä olevia muita ongelmia, vaikka sekään ei ole pakollista (Suonio & Kuikka 2012, 227). Asumis- ja muiden asioiden onnistumiseksi tarvitaankin asumissosiaalista työtä ja yhteistyötä muiden asumista tukevien tahojen kanssa. (Saukkonen 2012, 22–25; Suonio & Kuikka 2012, 241–243.)

”Mutta tosiaan se on sellanen, kuten sanoin, että siinä asunto ensin –ohjelmassakin. Mutta siis ihan oikeasti ajattelen silläilla, että jos tosiaan yhtäkkiä saatais 50 asuntoa ja noi kaikki asutettais, niin se alussa tarttis tukea ihan hirveesti ne ihmiset. Mutta vois ollakin, että puolen vuoden päästä suurin osa niistä pärjäis ihan hyvin mutta alussa kyllä täytyy olla. Ilman tukea pitkäaikaisasunnottomon menettää 90 prosentin varmuudella asunnon ensimmäisen puolen vuoden aikana.”(F21)

Lähes kaikki asunnottomat tarvitsevatkin jonkinlaista apua asumisen onnistumiseksi. Esimerkiksi toimeentulotuella voidaan turvata säännöllinen ja kuukausittain tapahtuva vuokranmaksaminen. Lisäksi muunlaisin sosiaalityön keinoin voidaan tukea asukkaan asumista auttamalla häntä viranomaisasioinneissa, kannustamalla ja vahvistamalla itsetuntoa sekä tukemalla sosiaalisten suhteiden luomista. (Busch-Geertsema 2005, 219.)

”Mut oikeestihan nää kaikki asunnottomat tarvii pääosin apua. He tarvii apua taloudellisten asioiden järjestämiseen, ihan arjen hallinnan haltuun saamiseksi ja voi olla, että aluks tarvitaan vaikka mitä muutakin.” (C5)

Pitkään ilman asuntoa elävien ihmisten elämäntapa poikkeaa melkoisesti niin sanottua normaaliarkea elävien ihmisten elämästä (Suonio & Kuikka 2012, 233–236). Asunnottoman ei tarvitse huolehtia säännöllisestä vuokran- ja muiden laskujen maksamisesta eikä päivittäisestä ruoanvalmistamisestakaan. Asunnottomana eläminen vaatiikin aikamoisia selviytymistaitoja, eivätkä kaikki asunnottomat tulisi toimeen ilman ensisuoja ja asumispalveluyksiköitä. Mutta toisaalta kaikkien asunnottomien toiveena ei välttämättä olekaan pysyvän asunnon löytäminen ja siinä asuminen, vaan jotkut asunnottomista ovat asunnottomuuden pitkittyä tyytyneet asunnottomuutensa ja elämäntyylinsä.

”Että osa asiakkaista sanookin, että he on niin ku valinnu tän asunnottomuuden itse. Se on tavallaan niin ku elämäntapa. Siihen elämäntyyliin ollaan niin totuttu ja totta kai se vaatii myös niin kuin sanoin tossa aikaisemmin, asioiden hoitamattomuutta ja kykenemättömyyttä hoitaa asioita. Mutta toisaalta on siinä se myös se puoli, että kyllähän se vaatii hirveesti kykyjä ja taitoja pärjätä tuolla ulkona myöskin, että siihenhän ei moni pysty. Että kyllähän se vaatii semmosta suunnitelmallisuutta ja strategiaa, miten pärjätä tuolla.” (E2)

Mutta elämä kadulla on sekavaa ja moni asunnoton jaksaaakin päivästä toiseen vain päihteidenkäytön avulla (Granfelt 1998, 106). Jatkuvasti huumeissa tai humalassa ollessa tulevaisuutta ei pohdita eikä asunnon hakeminen ole mielessä. Tärkeintä on vain tulla toimeen.

8. ASUNNOTTOMIEN ASUTTAMISEN RAKENTEELLISET ESTEET

8.1 Kohtuuhintaisten asuntojen puute ja köyhyys

Omistusasuntomarkkinoiden hintataso nostaa asumisen hintaa myös vuokra-asuntomarkkinoilla ja taloudellisten näkökulmien ohjatessa asuntopoliittikkaa heikommassa taloudellisessa asemassa olevien, kuten asunnottomien, huomioiminen jää toissijaiseksi. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 143.) Asunnottomuuden taustalla olevia rakenteellisia tekijöitä ovatkin köyhyys ja pula erityisesti kohtuuhintaisista, pienistä asunnoista (Suonio & Kuikka 2012, 223).

”Pieniä asuntoja on vähän.” (A3)

”Pitäis kuitenkin olla enemmän halpoja asuntoja. Se on se ongelma siinä, kun on asuntoja mutta vuokrat on korkeita. Ei kaikissa vuokra-asunnoissa tarvii olla saunaa eikä kaikkien tarvii olla 40 neliöä. Riittäis se 25-30 neliöä, kun ne olis kohtuuhintaisia. Vessat, suihkut, keittotila. Se riittää. Mutta kun uudet asunnot varustetaan siten, että on saunat ja muut. Se nostaa hintoja. Ja sitten nimenomaan, jos ajatellaan kaikkein köyhintä ja syrjäytyneintä väkeä, niin se riittäis tosiaan se vaatimattomampikin asunto. Siellä vois olla yhteinen sauna, yhteinen harrastustila ja jotain tämmöstä. Rakennetaan liian hienoja ja niissä on vuokrat korkeita.” (F20)

Poliittista tahtoa asunnottomuuden hoitamiseksi ei kuitenkaan puutu. Esimerkiksi vuosille 2012–2015 laaditun asuntopoliittisen toimenpideohjelman mukaan asuntopoliittikan tehtävänä on edistää kohtuuhintaista asumista ja tavoitteena on lisätä erityisesti pieni- ja keskituloisille suunnattua vuokra-asuntotuotantoa sekä tehostaa sosiaalisen vuokra-asuntokannan käyttöä asunnottomuuden vähentämiseksi. (VN.) Mutta pelkän asunnon tai asuntolapaikan järjestäminen ei kuitenkaan ratkaise asunnottomien ongelmia:

”Niillä asunnottomilla on niin monia ongelmia, että tavallaan se, että niitä asuntoja on, ei vielä välttämättä ratkaise sitä asunnottomuutta, jos sitä kykyä siinä asumisessa ei oo. (A3)

”Joo. Kyllä oon sitä mieltä, että ei pelkästään se, että ihminen saa asunnon.” (A4)

8.2 Ymmärtämättömyys ja pelko yhteiskunnan menojen kasvamisesta

Ihmisten tietoisuus päihdeongelmista on lisääntynyt mutta siitä huolimatta ymmärrys esimerkiksi huumeidenkäyttäjiä kohtaan ei ole lisääntynyt. Huumeiden avulla ei kuitenkaan voi saavuttaa aitoa hyvinvointitunnetta, vaikka niiden avulla voikin yrittää päästä sisäisestä pahasta olostaan eroon. Huumeita käyttämätön ihminen ei välttämättä ymmärräkään aineriippuvaisen ihmisen mieltä eikä sitä, että kaikki käyttäjät eivät yksinkertaisesti pysty lopettamaan huumeidenkäyttöä.

”Tavallaan ei ehkä ymmärretä kuitenkaan sitä päihdeproblematiikkaa tai huumeidenkäytön tämmöstä hankaluutta olla ilman sitä ainetta. Sitten on se asenne, että ota ittees niskasta kiinni. Meet kuntoutukseen ja sen tyyppistä. Mutta se ymmärtämättömyys sitä kohtaan, että nää ei pysty lopettaa tätä, että nää huumeet pitää ne just ja just kasassa eikä ne pysty luopumaan niistä. Että ei oo mitään vaihtoehtoo tai, että ei ne nyt huvikseen elä semmosessa jamassa ja koko ajan turruta jotain osa-aluetta itsessään.” (B6)

Päihteidenkäyttäjien elämäntyö saattaa herättää muissa ihmisissä pelkoa ja suuttumusta. Käyttäjien toivotaan ryhdistäytyvän ja elävän niin kuin ”kunnollisten ihmisten”. Lisäksi kuntoutuksen kautta heidän odotetaan palaavan normaalielämän pariin. Jos asiakas keskeyttää kuntoutuksen ja siten mahdollisuutensa esimerkiksi tuettuun asumiseen, saattavat jotkut ajatella yhteiskunnan rahojen jälleen valuneen hukkaan:

”Se on varmaan tää asenneympäristö, ilmapiiri. Joskus oon kuullu jonkun sanovan, että pitääkö meidän järjestää asuntoja sellaisille, jotka on itse pilanneet elämänsä. Että onko yhteiskunta vastuussa siitä, että järjestää kodin päälle päälle ynnä muuta, laittaa raha-asiat kuntoon ja niin edelleen. Että tavallaan odotetaan, että se työ niin kuin valuu hukkaan. Että kohta ollaan taas samassa pisteessä, asunto ja rahat menny. Ajatellaan, että ei ehkä kannata satsata. Myös sellaisen välinpitämättömyyden, että aika kova on nykyinen yhteiskunta.” (C4)

Vaikka päihdeongelmaisten asunnottomien osuus on varsin suuri ja huumeidenkäyttäjien asunnottomuuskin yleistä, ei tutkimuksin kuitenkaan ole kyetty osoittamaan selvää yhteyttä asunnottomuuden ja lisääntyneiden toimeentulotuki- ja terveysmenojen välillä. Tosin viitteitä niiden lisääntymisestä on olemassa. (Lehtonen & Salonen 2008, 31, 120; Nuorvala ym. 2008, 661.) Esimerkiksi päihdeongelmaiset asunnottomat käyttävät lääkäripalveluja enemmän kuin päihteettömät asunnottomat (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 105).

8.3 Ei oikeutta asuntoon ja suvaitsemattomuus

Suomen kansalaisilla ei ole lainsäädännön turvaamaa oikeutta asuntoon, niin tasa-arvoinen ajatus kuin se onkin. Asunnottomia asutetaan myös kuntien sosiaalivirastojen kautta ja tällöin puhutaankin siitä, että ”asunnoton saa asunnon”. (Hassi-Nuorluoto 2000, 161–163.) Tällainen puhetapa on kuitenkin harhaanjohtavaa, koska nykyllä lainsäädännöllä ei turvata asunnottomien oikeutta saada asuntoa, vaikka asunnottomilla onkin sosiaalihuoltolain (1984) määräämä oikeus viranomaisten apuun ja toimenpiteisiin asuntoasioiden järjestämiseksi. Asunto ensin -periaatteen mukaan asunnottomilla tulisi olla oikeus nimenomaan asuntoon, ei pelkästään oikeutta asumiseen (ASUNTO ENSIN):

”Sitten on se asunto ensin, että sitten katotaan, miten se asuminen onnistuu ja tarvittavat tuet siihen. Se oli hyvä periaate, oikeutena nähdään kuitenkin ihmiselle.” (B10)

Asunto ensin -periaatteen mukainen toimintatapa koetaankin hyvänä keinona asunnottomien ongelmien ratkaisemiseksi. Sen mukaan tärkeää on asunnottoman asuttaminen ja vasta asunnon löytymisen ja asuttamisen jälkeen ryhdytään asukkaan niin halutessa ratkomaan muita elämänhallinnan ongelmia. Asunnottomien asuttamisen esteeksi nähdäänkin yleisesti vallalla olevat käsitykset siitä, että asunnottomat ovat haluttomia muuttamaan elämäntapaansa eivätkä siten edes ansaitse asuntoa.

”Ja sitten kun ajattelee, että ihmisen pitäisi ansaita asunto muuttamalla jotain niin kuin semmosta, minkä kokee ylivoimaiseksi. Mutta se asenne on kuitenkin vielä vahvasti monilla, että se on haluttomuutta.” (B10)

Lainsäädännön puuttumisen lisäksi asunnottomien asuttamisen esteenä on myös sopivan asuinpaikan löytyminen. Asunnottomat eivät ole kaikkein halutuimpia naapureita eikä heitä useinkaan haluta naapurustoon pyörimään. Sinänsä tällainen vierauden pelko on ymmärrettävää, koska asunnottomuuden pitkittyessä elämäntapa alkaa näkyä myös ulkonäössä ja käytöstavoissa. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 149.) Tällöin myös naapuruston vastustus kasvaa ja asunnottomille sopivan asuintilan löytyminen pitkittyy.

”Että se on sellasta se porukkakin, ketkä koetaan haasteelliseksi asuttaa, että tällanen nimby-ilmiö niin kuin ylipäätään, että löytäis semmosen sijainnin, että voitais asuttaa.” (B6)

8.4 Sosiaalityön keinot asunnottomien asuttamiseksi

Sosiaalityöntekijöiden odotetaan olevan kiinnostuneita vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten auttamisesta. Kokonaisvaltaisen sosiaalityön keinoin olisikin voitava puuttua asumisessa havaittaviin ongelmiin, jotta ihminen ei menettäisi asuntoaan ja päätyisi sitä kautta asunnottomaksi.

”... kun asumisen ongelma havaitaan, niin kyllähän siellä sosiaalityön puolella pitäis olla sitten asiantuntemusta, tarmokkuutta ja toimeliaisuutta ryhtyä miettimään niin kun siinä kohtaa viimeistään, että kuinka nyt jatkossa, ettei oltais taas tässä samassa tilanteessa.” (D2)

Sosiaalityöntekijän omat käsitykset asunnottomuuteen johtaneista ja sitä ylläpitävistä syistä vaikuttavat myös siihen, miten asunnottoman asiakkaan asioita hoidetaan. Merkityksellistä onkin, ajatteleeko sosiaalityöntekijä asunnottomuuden aiheutuneen ihmisestä itsestään vai yhteiskunnallisista tekijöistä (Juhila 2008, 62). Asunnottomuuden pitkittyessä haastateltavat ovat huolissaan myös asunnottomalle tarjottavien palveluiden saatavuuden ja tason alenemisesta.

”...mutta se on sitten, mitä pitempi asunnottomuus ja mitä alempana oot, mitä pitempään asunnottomana oot ollu, se onkin jo raskauttava todiste sua vastaan. Sitä mun on vaikee ymmärtää.” (D5)

”Ja sitten kun soitetaan ja selvitetään, niin se on kyllä tylyä, jos siellä on joku semmonen virkamies vastassa, joka työntekijällekin on jo semmonen, että ei näitä tarvii asuttaa.” (B3-4)

Pitkäaikaisasunnottomien onkin hyvin vaikea löytää asuntoa tavallisilta vuokra-asuntomarkkinoilta:

”Elikkä tavallaan näiden täällä asuvien ihmisten asuttaminen normaaliin vuokra-asumiseen on mahdotonta. Hyvin harva pääsee asumaan. Sosiaalisen isännöin kautta saa suurin osa asunnon.” (A8)

Asumisneuvonnan ja asumissosiaalityön keinoin yritetäänkin löytää ratkaisuja asunnottomuuden ehkäisemiseksi ja asunnottomien asuttamiseksi (Lehtonen & Salonen 2008, 44; Suonio & Kuikka 2012, 242). Asumisneuvonta voisikin olla luonteva osa aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä, koska sosiaaliasemilla työskentelevät

sosiaalityöntekijät toimivat myös taloudellisten asioiden parissa ja siten he saavat tietoonsa myös asiakkaiden asumisessa ilmeneviä ongelmia. (Karjalainen 2010, 152–153.) Siten sosiaalityöntekijöillä olisikin hyvä mahdollisuus puuttua asumisongelmiin ennen kuin asiakas on vaarassa menettää asuntonsa.

9. ASUNNOTTOMILLE SOPIVIA ASUMISMUOTOJA

9.1 Tukiasuminen

Asunnottomien parissa työskentelevien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten mielestä päihdeongelmallisille asunnottomille sopiva asumismuoto olisi tuettu asuminen, jossa alkoholin ja huumeiden käyttö ei olisi sallittua. Siten tukiasunnossa asuessaan asunnottomalla olisi rauhassa aikaa opetella itsenäisessä asumisessa tarvittavia taitoja ennen niin sanottuun normaaliasumiseen siirtymistä.

”Jos on päihdeongelma, niin tietysti katkaisuhuolto, kuntoutus ja siirtyminen johonkin päihdeettömään paikkaan, jossa voi asua tuetusti ja kattella sitä asuntoa ja harjoitella itsenäistä elämää.” (A2)

Lisäksi monenlaisia psyykkisiä ja somaattisia sairauksia sairastavien asunnottomien fyysinen ja sosiaalinen toimintakyky on usein alentunut siinä määrin, että he eivät enää kykene itsenäiseen asumiseen. Tällöin tarvitaan toimintakyvystä riippuen laitoshoidoa tai eritasoista tuettu asumista.

”Että riippuen siitä toimintakyvystä. Usein he ovat jo tässä vaiheessa, kun ovat meillä täällä sairaalassa, semmosessa kunnossa, että toimintakyvyssä on paljon puutteita, että tarvitaan apua. Joko ihan kotihoidon palveluita tai tällöisiä ihan niin kuin tuetun asumisen tai tehostetun tuen paikkoja. Paikkoja vain on liian vähän.” (C1)

Työntekijät toivovat myös mahdollisuutta tehdä vanhusten kotihoidon tiimien tapaan kotikäyntejä. Säännöllisillä kotikäynneillä kontrolloitaisiin sitä, että asukas on maksanut vuokransa ja muut laskut sekä huolehtinut päivittäisestä ravinnon saannistaan, lääkityksestään ja muutenkin pitänyt asunnosta hyvää huolta. Tällaisen perään katsomisen ja välittämisen kulttuurin tarkoituksena olisi antaa asukkaalle tunne siitä, että hänestä välitetään ja, että aina on joku, jonka puoleen voi tarvittaessa kääntyä (Kosonen 2008, 115–117).

”Tarvittais sellanen tiimi, samalla lailla kuin on vanhuksille kotihoidon tiimi. Välitystilit, että tulee vuokrat ja laskut maksettua. Että kyllähän tällöinen kotikäynti ja tuettu asunto pitkässä juoksussa. Kotikäynnillä kartotettais asiakkaan tilanne. Että on tullut laskut maksettua ja että se asunto ei oo mennyt ihan hirveeseen kuntoon. Että siivoaa ja kans syö jotain ja lääkitys on tärkeä. Semmonen yleistilanne, että ei oo ihan täysin omin päin.” (E7)

Asunnon löytymisen lisäksi erilaisiin asumis- ja palvelutarpeisiin vastaaminen onkin tärkeää:

”Jos siinä alussa annetaan riittävä tuki, ni toki semmonen onnistuu.” (A4)

Myös Busch-Geertsemanin (2005, 221) mukaan erityisesti pitkäaikaisasunnottomien asuttamisen onnistumiseksi on tärkeää huolehtia riittävien tarpeiden ja tukien järjestämisestä myös koko asuttamisprosessin aikana, ei ainoastaan prosessin alkaessa. Lisäksi erityisesti asunnottomille huumeidenkäyttäjille suunnattuja asumispalveluja on hyvin vähän ja siten huumeidenkäyttäjien asunnottomuus on yleistä (Nuorvala ym. 2008, 661).

”Ne asumismuodot, mitä on kehitetty, niin ne on tehty syrjäytyneelle porukalle mutta pääasiassa niille, jotka lopettaa päihdeidenkäytön tai sitten niille, jotka käyttää alkoholia. Eli piikkihuumeidenkäyttäjille suunnattu asuttaminen koetaan niin haasteelliseksi. Ei sellasia asumismuotoja ole hirveesti kehitetty.” (B5)

9.2 Asunto hyvältä asuinalueelta

Osa huumeidenkäyttäjistä kykenisi itsenäiseen asumiseen saatuaan katukaupan tai korvaushoidon kautta päivittäisen huumeannoksensa. Asunnon löytyminen osaltaan toisi ryhtiä huumeidenkäyttäjän arkeen ja saattaisi motivoida myös huumeidenkäytön lopettamiseen. Tällöin olisikin tärkeää, että asunto sijaitsisi alueella, jossa ei asustelisi muita päihdeongelmaisia. Asunnon sijaitsemisen niin sanotulla paremmalla alueella uskotaankin edistävän asunnon löytäneen, päihdeongelmaisen toipumista ja paluuta normaaliyhteiskunnan elämäntapojen mukaan eläväksi kansalaiseksi. Asunnottoman päihdeongelmaisen asuttamisen onnistuminen sosioekonomiselta tasoltaan täysin erilaiseen asuinympäristöön vaatii myös alueen asukkaiden hyväksynnän. (Busch-Geertsema 2005, 206; Sihvola 2008, 30).

”... ja sitten se myöskin, että sais asunnon sellaiselta alueelta, mikä tukis, jos menee vähän paremmin, vaikka käyttääkin, että se tavallaan tukis sitä hyvin menemistä. Että silloin kun se asunto on oikeesti jossain osaketalossa, siis sillailta, että ei ole sitä ovelle kolkuttelijaa. Että nähtäis, että tilanteet myös ihmisillä muuttuu, ettei tule sellaista, että ei ikinä tälle asuntoa.” (B10)

9.3 Päihteiden käytön sallivia asumisratkaisuja

Suurimmalla osalla asunnottomista on jonkinlainen päihdeongelma. Jotkut heistä käyttävät alkoholia, toiset huumeita ja joillakin on alkoholin ja lääkeaineiden sekakäyttöä. Huumeet ja sekakäyttö onkin yleisintä alle 30-vuotiailla, kun taas yli 50-vuotiailla on pääasiassa alkoholin ongelmakäyttöä. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 91–92.) Erityisesti iäkkäämmille asunnottomille toivotaankin juomisen sallivia asumisratkaisuja:

”Me kaivattais semmosta paikkaa näille meidän iäkkäämmille ihmisille, että omassa asunnossa sais juoda.”(F3)

Kohtuuttomaksi koetaankin asunnottomilta vaadittavaa raitistumista. Jokaisella ihmisellä tulisi niin halutessaan olla oikeus nauttia muutama olut tai drinkki ilman ainaista varoituksen ja asunnon menettämisen pelkoa.

”Mutta ehkä semmonen välimuoto, että siellä ei sais jouda ja ryyppykavereita ei sais viedä mutta jos erehtyy kaupungilla muutaman paukun ottaa tai muutaman kaljan, niin sais mennä omaan asuntoonsa ilman, että saa varoituksen.” (F5)

Täysraittiuden vaatimuksen arvellaankin muodostavan suurimman esteen asunnottomien asuttamisen onnistumisessa. Toisaalta tunnustetaan se tosiasia, että päihderiippuvuus ei ole kenellekään hyväksi mutta toisaalta halutaan painottaa myös sitä, että suurimmalla osalla asunnottomista on päihdeongelma ja siitä huolimatta heillä on toive päästä asumaan omilleen.

”Semmosta, että mentäis asukkaan ehdoilla. Heillä on kuitenkin halua siihen omaan asuntoon. Ja, jos vaaditaan täysraittiutta, se on se kaikkein suurin syy. Toisaalta meidän tulis tukea sitä, että ihmiset ei saa juoda mutta, jos se on totuus, että ne kuitenkin juo.” (F21)

”Pitäis olla väliasuntomuotoja, että voi olla päihtyneenä. Kun ei se ole mahdollista, että yritetään kaikki raitistaa ja kuntouttaa.” (G5)

Myös Erkkilän ja Stenius-Ayoaden (2009, 117–118) mukaan asunnottomille tarvitaan päihteiden käytön sallivia ja päihteiden käytön kieltäviä asumispalveluita. Jonkinasteinen kontrolli olisi kuitenkin paikallaan päihteiden käytön sallivissakin asumispalveluissa mutta sen tarkoituksena ei tulisi toimia asunnon menettämisen pelotteena, vaan kontrollin tulisi

tukea asukkaan elämänhallintaa (mt.). Erityisesti asunnottomien miesten asuttamisessa onkin hyvä pitää mielessä kontrolloivien ammattikäytäntöjen soveltuvuus miehiseen kokemusmaailmaan. Miehet eivät nimittäin helposti puhu ongelmistaan ja antaudu tuntemattomien, kirjoista lukemalla kokemustietonsa saaneiden ammattiauttajien autettavaksi. Pelkona onkin, että työntekijät eivät ymmärrä heitä heidän omista lähtökohdistaan käsin, vaan yrittävät pakottaa asunnottomia muuttumaan heille vieraaseen elämäntyyliin. (Heinonen 2012, 204–205.)

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassani tarkastelen asunnottomien parissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkökulmasta asunnottomien asuttamisongelmia. Asunnottomuus on siis pientä väestönosaa koskettava yhteiskunnallinen ilmiö eikä tyypillistä asunnottomia ole olemassakaan. Siitä huolimatta erityisesti pitkäaikaisasunnottomuus jättää jälkensä ihmiseen ja usein lisääntyneen päihteidenkäytön jatkuessa elämänlaatu huononee merkittävästi. Lisäksi asunnottomuus on leimaavaa ja asunnottomat mielletään usein avuttomiksi, vastuuttomiksi ja asumiskyvyttömiksi ihmisiksi.

Tutkielmastani kuitenkin ilmenee, että yleisestä ajattelusta poiketen on myös asunnottomia, jotka kykenevät asumaan itsenäisesti ja haluavat pärjätä itse. Toki on myös asumiskyvyttömiä ja heitä, jotka eivät halua minkäänlaista apua tai tukea. Mutta he eivät välttämättä ole avuttomia tai asumiskyvyttömiä. Osa heistä on omaehtoisia eli he ottaisivat apua vastaan, jos tarjottava apu olisi heidän itse määrittelemäänsä. Toisaalta on myös asunnottomia, jotka ensin suhtautuvat kielteisesti kaikkeen tarjottavaan apuun mutta vähitellen muuttavat mielensä ja jonkin ajan kuluttua ottavatkin mielellään apua vastaan. Osa asunnottomista siis haluaa ja kykenee itsenäiseen asumiseen ilman minkäänlaisia tukia, kun taas toiset tarvitsevat paljon tukea ja vastaanottavat mielellään kaiken tarjottavan avun riippumatta siitä, kenen määrittelemää se on.

Tutkielmastani ilmenee myös, että monella asunnottomalla on lastensuojelutausta, huostaanottoja ja vanhemmilla on ollut päihdeongelmia. Suurimmalla osalla on hyvinkin rankkoja kokemuksia lapsuudesta alkaen ja yhteiskunnan normaalitoiminnoista syrjäytyminen on alkanut jo alakouluikäisenä. Päihdeongelmaiset vanhemmat eivät kykene täysipainoisesti huolehtimaan lapsistaan ja vahvistamaan lapsen terveen itsetunnon kehittymistä. Asunnottomien elämänhistoriaa tarkasteltaessa voi joidenkin kohdalla puhua asunnottomuuden periytymisestä, vaikka lapsuudenperheessä ei varsinaista asunnottomuutta olisi ollutkaan.

Tutkielmastani ilmenee selvästi myös asunnottomuuden taustalla oleva köyhyys ja taloudelliset vaikeudet. Tosin joillakin on ollut suoranaista välinpitämättömyyttä säännöllistä vuokranmaksua ja asunnosta huolehtimista kohtaan. Mutta joka tapauksessa

suurin osa asunnottomista on köyhiä, sosiaalietuuksien varassa eläviä ihmisiä. Lisäksi aiemmin kertyneet vuokratästit ja häiritsevistä käyttäytymisestä kertovat merkinnät asumishistoriassa hankaloittavat uuden vuokrasopimuksen solmimista ja tavallisilta vuokramarkkinoilta asunnon löytyminen on vaikeaa, lähes mahdotonta. Asunnottomia moniongelmaisia ei kovin moni halua naapurikseen ja lisäksi yleiset asunnottomiin liitetyt negatiiviset käsitykset heikentävät asuttamismahdollisuuksia. Myös Busch-Geertseman (2005, 206) toteaa asunnottomien asuttamiseen vaikuttavan ihmisten asenteet eikä se siten ole itsestään selvää.

Köyhyyden ja taloudenhallinnan taitojen puutteen lisäksi asunnottomuutta aiheuttaa ja pitkittää myös asunnottomien heikot sosiaaliset taidot ja erilaiset terveysongelmat. Viranomaisten luona asioidessaan jotkut asunnottomat niin sanotusti menettävät hyvin nopeasti hermonsä, jos asiat eivät suju heidän haluamallaan tavalla. Erilaisten käytöshäiriöiden lisäksi joillakin asunnottomilla on myös erilaisia ymmärtämisvaikeuksia, jotka osaltaan hankaloittavat asioiden hoitamista. Lisäksi asunnottomilla on mielenterveys- ja päihdeongelmia ja siten asunnottomien asuntoasioitakin saatetaan hoitaa mielenterveys- ja päihdeongelmien kautta. Vaikka suurin osa asunnottomista onkin mielenterveys- ja päihdeongelmaisia, johtuu joidenkin asunnottomuus pelkästään köyhyydestä ja taloudenhallinnan taitojen puutteista.

Siten asunnottomuuden vähentämiseksi tärkeää onkin mielenterveys- ja päihdeongelmiin keskittymisen lisäksi huolehtia myös kohtuuhintaisten, tavallisten asuntojen tarjonnasta ja taloudenhallinnan taitojen opettamisesta. Asunnottomia autettaessa tarvitaan asunnottomuusilmiötä laajasti tuntevien ihmisten osaamista, erilaisten tukien ja palveluiden saatavuutta sekä asunnottomien voimavarojen vahvistamista. Sosiaaliasemien sosiaalityöntekijöillä ja asumisneuvojilla onkin sosiaalisen ja taloudellisen tuen keinoin mahdollisuus ennaltaehkäistä asunnottomuutta keskustelemalla asiakkaan kanssa ja neuvomalla asiakasta asumiseen ja taloudenhallintaan liittyvissä asioissa.

Mutta kaikki asunnottomat eivät myöskään halua maksaa asumisestaan, vaan asustelevat mieluummin taivasalla ja yöpyvät milloin missäkin tai yöpymiseen tarkoitetuissa maksuttomissa asunnottomien palvelukeskuksissa. Lisäksi ”kadun miesten”, eli normaaliyhteiskunnasta poikkeavien elämäntapojen omaksuminen vaikuttaa myös asunnottomuuden pitkittymiseen. Osa asunnottomista ei pitkittyneen asunnottomuuden

jälkeen enää uskokaan mahdollisuuksiinsa löytää omaa vuokra-asuntoa ja saada elämänsä järjestykseen. Asunnottomien elämäntilanne on vaikea ja erityisesti päihdeongelman ja luottotietonsa menettäneen naisen asema on hankala. Asunnon puutteen vuoksi naiset ajautuvat helposti epätavanomaisiin ihmissuhteisiin, jolloin asunnottomuuden pelossa tyytyvät miehiltä saamaansa huonoon kohteluun. Suurin osa asunnottomista naisista onkin hyväksikäytettyjä ja he kokevat eritasoista väkivaltaa.

Jokinen ja Juhila (1991, 168–170) totesivat jo kaksikymmentä vuotta sitten erilaisia asumiskulttuureja sallivien asumismuotojen tarpeen, jotta kaikki ihmiset voisivat asua lämpimissä, kohtuuhintaisissa ja normaaliasumisen tarpeet tyydyttävissä asunnoissa ilman jatkuvaa viranomaiskontrollia ja pakkoyhteisasumista elämänongelmistaan huolimatta. Samoin tutkielmani haastateltavat totesivat erilaisten asumisratkaisujen tarpeen. Siten tarvitaan erilaista tuettua asumista, päihteiden käytön sallivia ja käyttöä kontrolloivia asumispalveluja. Lisäksi päihteiden käytön kieltäviltä asumispalveluilta toivotaan joustavuutta juomisen suhteen siten, ettei retkahtamisesta heti menettäisi asuntoaan.

Asuntoja tarvitaan myös itsenäiseen asumiseen kykeneville asunnottomille, jotka tulevat toimeen suhteellisen vähäisin tukitoimin. Mutta pelkästään kohtuuhintaisia asuntoja rakentamalla ei poisteta sosiaalisia ongelmia ja asunnottomuutta, koska asunnottomuus ei johdu vain asuntojen puutteesta, vaan myös vaikeista elämänhallinnan ongelmista. Lisäksi Hänninen (2010, 178–179) muistuttaa siitä, että erityisesti pitkäaikaisasunnottomilla on monenlaisia ongelmia, joita asunnottomuus pahentaa eikä tällaisten ihmisten kanssa toimittaessa voi odottaa yhtäkkisiä elämänmuutoksia.

Tutkielmassani olen tarkastellut asunnottomien asuttamisongelmaa ja aineistoa tulkitessani olen pitänyt mielessäni Juhilan (2008, 62, 77) eriarvoistumista painottavan diskurssin merkityksen tärkeyttä käytännön aikuisten parissa tehtävässä sosiaaliasemienkin sosiaalityössä. Siten käsitän myös aineistostani ilmenevät, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kuvailemat asunnottomat kaikkein vaikeimmiksi tapauksiksi, jotka tulee kaikesta asunnottomuuteen liittyvästä epämiellyttävyydestäkin huolimatta kohdata ihmisarvon omaavina ihmisinä ja heidän asioitaan täytyy viranomaisen jaksaa hoitaa. Asunnottomien ongelmat voi tulkita pelkästään yksilölähtöisiksi, asunnottoman ominaisuuksista ja elämäntavoista lähteviksi ongelmiksi mutta asuttamisongelman ratkaisemiseen vaikuttavat kuitenkin myös yhteiskunnassa kulloinkin vallalla olevat arvot

ja asenteet sekä taloudelliset ja asuntopoliittiset tekijät. Palveluiden käyttäjät, veronmaksajat ja päättäjät elävät erilaisissa kulttuureissa ja yhteiskunnallisissa asemissa sekä edustavat eri tahoja. Sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteen mukaisesti jokainen taho tarkasteleekin asunnottomien asioita omista lähtökohdistaan käsin ja ajaa omien intressiryhmiensä etuja. Siten myös asunnottomien asumisratkaisut tehdään sen mukaan, keiden käyttämä kieli ja puhe ovat kulloinkin elettävälle aikakaudelle merkityksellisintä.

LÄHTEET

AHKERAT 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Ohjelmatyöryhmä AHKERAT. Raportti 10.1.2008 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79084&lan=fi> Viitattu 30.12.2012

ARA 2011. Asunnottomat 2010. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Selvitys 4/2011. <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=24627&lan=fi> Viitattu 30.12.2012

Askeltoimintamalli. Jyväskylän Katulähetys ry. <http://www.jklkl.fi/index.php?id=310> Viitattu 30.12.2012

Asumisyksiköitä.

http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/Hankkeet/Pitkaaikaisasunnottomuus/pitkaaikaisasunnottomuus_info/190411_uusia_asumisyksikoita Viitattu 30.12.2012

ASUNTO ENSIN. http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin Viitattu 30.12.2012

Bardy, Marjatta (2001) Eriarvoinen lapsuus. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Pikkulapsen sijoitus oma kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Porvoo: WSOY, 47-81.

Beijer, Ulla (2007) Mortality, mental disorders and addiction: A 5-year follow-up of 82 homeless men in Stockholm. Nord J Psychiatry 61 (5), 363-368.

Burr, Vivien (1995) An Introduction to Social Constructionism. London: Routledge.

Busch-Geertsema, Volker (2005) Does Re-housing lead to Reintegration? The European Journal of Social Sciences 18 (2), 205–226.

Erkkilä, Elisabet & Stenius-Ayoade, Agnes (2009) Kompuroiva palvelujärjestelmä. Kokemuksia jalkautuvista sosiaali- ja terveyspalveluista pääkaupunkiseudun

vastaanottoyksiköissä. Teoksessa Kirsi Nousiainen & Sanna Sunikka (toim.) Asunnottomuuskirja II. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris –instituutti 20, 107-127.

Erkkilä, Elisabet & Stenius-Ayoade, Agnes (2009) Asunnottomat vastaanottoyksiköissä. Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Helsinki: SOCCA, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2/2009.

ETHOS. European Typology of Homelessness and housing exclusion. <http://www.feantsa.org/files/freshstart/Toolkits/Ethos/Leaflet/EN.pdf> Viitattu 30.12.2012

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hannikainen, Katri (1998) Jyväskylän Katulähetys ry. Teoksessa Sirkka-Liisa Kärkkäinen, Katri Hannikainen & Iris Heikkilä (toim.) Asuntoja ja palveluja asunnottomille: Historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Stakes Aiheita 8/1998, 36-50.

Hassi-Nuorluoto, Laura (2000) Asunnottomuus viranomaistulkinnossa. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 154-166.

Hassi-Nuorluoto, Laura (2000) Vailla asuntoa 1999. Uudelleenjakoa, sivilisointia ja riskien hallintaa kasvukeskuksissa. Helsinki: Stakes, Aiheita 10/2000.

Heinonen, Jari (2012) Miesten kokemuksia köyhyydestä ja asiakkuudesta. Teoksessa Katja Forssén, Irene Roivainen, Satu Ylinen & Jari Heinonen (toim.) Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011. Kuopio: UNIpress, 223-246.

Helén, Jan-Erik (2011) Rätten till boende/bostad ur ett bostadslöshetsperspektiv. Vaasa: Vaasan yliopisto, Acta Universitatis Wasaensis 251.

Hietaniemenkatu.

http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/asunnottomien_palvelut/palvelukeskukset/hietaniemenkadun_palvelukeskus Viitattu 30.12.2012

Hirsjärvi, Sirkka (2005) Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi, 180-208.

Howard Judith & Hollander Jocelyn (1997) Gendered situations, Gendered selves. A Gender Lens on Social Psychology. Thousand Oaks: Sage.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hänninen, Sakari (2010) Asunnottomuuden vastainen toiminta – menestystarinako? Teoksessa Sakari Hänninen & Elina Palola & Maija Kaivonurmi (toim.) Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Helsinki: Yliopistopaino, 162-180.

Ikäheimo, Heikki (2004) Tunnustusasenteet ja persoonuuden konstituutio. Teoksessa Jussi Kotkavirta & Petteri Niemi (toim.) Persoonaa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 319-331.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.) (1995) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto

Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 48-81.

Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.

Julkunen, Raija (2008) Sosiaalipolitiikan kansalainen: Aktivoitu, valtaistettu, vastuutettu, hylätty? Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Gaudeamus, 183-220.

Juurinen, Päivi & Virtanen-Olejniczak (2008) Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Tuuli Hirvilampi & Markku Laatu (toim.) Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 141-155.

Kaakinen, Juha & Nieminen, Jarmo & Pitkänen, Sari (2006) Oikeus asuntoon, oikeus ihmisarvoiseen elämään. Valtakunnallisen (2001–2005) ja pääkaupunkiseudun (2002–2005) asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelmien arviointi. Ympäristöministeriön raporteja 8/2006.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=188247&lan=fi> Viitattu 30.12.2012.

Karjalainen, Jouko (2010) Lainrikkajat asunto- ja työllisyyspolitiikan reunalla. Teoksessa Sakari Hänninen & Elina Palola & Maija Kaivonurmi (toim.) Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Helsinki: Yliopistopaino, 138-161.

Kettunen, Marko (2010) Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 72 (4), 380-391.

Kosonen, Ulla (2008) Auttaminen ja autetuksi tuleminen Jyväskylän Katulähetyksessä. Jyväskylä: Jyväskylän Katulähetys.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa & Hannikainen, Katri & Heikkilä, Iris (1998) Asuntoja ja palveluja asunnottomille: Historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Stakes Aiheita 8/1998.

Lancet (2005) An SOS from homeless people. The Lancet 366 (9501), 1903.

Lehtonen, Jaana & Salonen, Jari (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Myllyniemi, Rauni (2001) Tutkimusmenetelmät. Teoksessa Klaus Helkama & Rauni Myllyniemi & Karmela Liebkind (toim.) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita,

33-47.

Myllyniemi, Rauni (2001) Sosiaalisuuden yleiset selitysmallit. Teoksessa Klaus Helkama & Rauni Myllyniemi & Karmela Liebkind (toim.) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita, 63-80.

Myllyniemi, Rauni (2001) Sosiaalinen vuorovaikutus. Teoksessa Klaus Helkama & Rauni Myllyniemi & Karmela Liebkind (toim.) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita, 211-227.

Nieminen, Jarmo (1997) Yömajasta yksiöön. Teoksessa Juha Kaakinen & Jarmo Nieminen (toim.) Suuri muutto – yömajasta yksiöön. Sosiaalikehitys Oy:n julkaisuja 7/1997, 44-114.

Nimi ovelsa. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=75197&lan=sv> Viitattu 30.12.2012

Nuorvala, Yrjö & Huhtanen, Petri & Ahtola, Raija & Metso, Leena (2008) Huono-osaisuus mutkistuu – kuudes päihdetapauskasanta 2007. Yhteiskuntapolitiikka 73 (6), 659-670.

Nuorisotasuntoliitto. <https://www.nal.fi/fi/nuorten+asunnottomuuden+ennaltaehkaisyhanke/> Viitattu 30.12.2012

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80707&lan=fi> Viitattu 30.12.2012

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012-2015

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=132651&lan=fi> Viitattu 30.12.2012

Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 19-74.

Rantala, Kati & Tarkkala, Heta (2009) Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 90.

Sahlin, Ingrid (1995) Strategies for Exclusion from Social Housing. *Housing Studies* 10 (3), 381-401.

Salovaara-Karstu, Christa & Mutttilainen, Vesa (2004) Asuntohäädöt 2000-luvun Suomessa. Ulosoton rekisteritietoja ja vuokrasuhteen osapuolten kokemuksia. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 213.

Saukkonen, Auli (2012) Asumisen tuki vaatii uudenlaista osaamista. *Tiimi* 4/2012, 22-25.

Sihvola, Suvituuli (2008) Ei meidän teollisuusalueellemme! Asunnottomien miesten asuntolan vastustus paikallisidentiteetin tiivistymisenä. Teoksessa Timo Kopomaa & Lasse Peltonen & Tapio Litmanen (toim.) *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus, 28-55.

Socialstyrelsen (2008) Plan för fortlöpande uppföljning av hemlöshetens omfattning och karaktär. En kunskaps- och informationsstrategi. www.socialstyrelsen.se

http://www.feantsa.org/files/freshstart/Toolkits/Ethos/Leaflet/2008126111_rev.pdf

Viitattu 30.12.2012

Sosiaalihuoltolaki. 17.9.1982/710.

Sunikka, Sanna & Seppälä, Ullamaija & Granfelt, Riitta (2007) *Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen*. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris –instituutti 13.

Sunikka, Sanna (2007) *Pääkaupunkiseudun asunnottomien palvelujen kehittämissyksikön 2005–2007 vaiheet*. Teoksessa Sanna Sunikka, Ullamaija Seppälä & Riitta Granfelt (toim.) *Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen*. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris –instituutti 13, 15–28.

Suonio, Mari & Kuikka, Ulla (2012) *Asunnottomien ja eri toimijoiden kertomuksia ja tulkintoja asunnottomuudesta*. Teoksessa Katja Forssén, Irene Roivainen, Satu Ylinen & Jari Heinonen (toim.) *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011*. Kuopio: UNIPress, 223-246.

Tampere. http://punakyna.net/media/attachments/512508_3.pdf Viitattu 30.12.2012

Tiedote 16.1.2012. Tiedote majoitusvälitykseen liittyvästä muutoksesta. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

VN. Valtioneuvoston asuntopoliittinen toimenpideohjelma vuosille 2012-2015. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Wasserman, Jason Adam & Clair, Michael Jeffrey (2011) Housing Patterns of Homeless People: The Ecology of the Street in the Era of Urban Renewal. *Journal of Contemporary Ethnography* 40 (1), 71–101.

LIITE: Haastattelun teemat

Minkälaiset syyt johtavat asiakkaidenne asunnottomuuteen?

Olisiko asunnottomuutta voinut jollakin tapaa ehkäistä?

Minkälaiset yksilölliset ja rakenteelliset tekijät pitkittävät asunnottomuutta asiakkaidenne kohdalla?

Minkälaisia keinoja käytätte työssänne asiakkaan asuntoasioiden järjestämiseen?

Palaavatko jotkut asiakkaanne palveluihin siitä huolimatta, että olette aikaisemmin saaneet asunto-asiat asiakkaan kohdalla järjestymään?